

Засновник Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** В. Горвий, д-р іст. наук, професор, заступник гендиректора НБУВ. **Редакційна колегія:** Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації, Т. Гранчак, заввідділу політологічного аналізу, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн Г. Булахова.
Адреса редакції: НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz@pochta.ru, www.nbu.gov.ua/siaz.html. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08. 2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 15

ЗМІСТ

Коротко про головне

Звернення Президента України з нагоди Дня хрещення Київської Русі

Президент України: Нам вдалося створити нові Збройні сили

Голова Верховної Ради України О. Турчинов підписав розпорядження про скликання пленарного засідання парламенту у четвер, 31 липня

Аналітика

Тарасенко Н.

Заява про відставку А. Яценюка: причини та наслідки

Пальчук В.

Конституційні зміни від Президента: децентралізація влади при збільшенні повноважень глави держави

Економічний ракурс

Кулицький С.

Сучасні загрози національній економічній безпеці України

Партійна позиція

Потіха А.

Перспективи участі ВО «Свобода» в дострокових парламентських виборах

Наука-суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Здобутки української археології

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

Відновлювані джерела енергії

Питання екології та уникнення техногенних катастроф

Підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Охорона здоров'я

Наука і влада

Проблеми інформатизації

Матеріали до Міжнародної наукової конференції

«Місце і роль бібліотеки у формуванні національного інформаційного простору»

(Київ, 21–23 жовтня 2014 р.)

Беззуб І.

Електронні навчальні видання

як засіб активізації самостійної роботи студентів

До уваги держслужбовця

Кирилко Л.

Інвестиційна діяльність та інвестиційний клімат

Список літератури з фондів НБУВ та електронних ресурсів

(1991–2014 рр.)

Коротко про головне

Звернення Президента України з нагоди Дня хрещення Київської Русі

Дорогі співвітчизники!

Дозвольте привітати Вас із знаменним для всіх нас святом – Днем Хрещення Русі–України.

1026 років тому князь Володимир охрестив наших пращурів, зробив християнство державною релігією і через це увійшов в історію та нашу свідомість як Великий та Рівноапостольний.

Збулося пророцтво Святого Апостола Андрія Первозваного: «На цих горах засяє благодать Божа, і буде місто велике, і церков багато воздвигне Бог».

Київська Свята Софія та львівський собор Святого Юра, Києво-Печерська лавра та бахчисарайський Успенський монастир, численні храми древнього Чернігова та донецько-святогірська Свято-Успенська лавра – це символи глибокої віри українців у Воскреслого Христа.

З часів Володимирового Хрещення Україна є невід’ємною частиною християнської європейської цивілізації. Але Володимир обрав для нас не лише релігію, але й політичний вектор. Уже Володимирового сина Ярослава Мудрого назвали тестем Європи – настільки швидко наша держава інтегрувалася в європейський простір.

Золотоверхий Київ став серцем нашої держави. Величні дзвони та високі хрести його храмів спонукали наших пращурів боронити незалежність країни. І нас надихають.

Згадаймо й помолімося за здоров’я та многая літа тих, хто захищає державу, хто утверджує золотий Володимирів тризуб на українському Донбасі. Нехай Господь їх береже та укріплює, надає сил.

Повинні сьогодні згадати і всіх тих, хто загинув за нас із вами, за Україну. Помолитися і за душі загиблих героїв, і за душі мирних громадян, земне життя яких передчасно обірвалося з вини бойовиків-терористів.

Нехай Господь по молитвах святого рівноапостольного князя Володимира Хрестителя береже Україну та всіх нас!

Слава Ісусу!
Слава Україні!

Петро Порошенко

*(Офіційне інтернет-представництво Президента України
(<http://www.president.gov.ua/news/30866.html>). – 2014. – 28.07).*

Президент П. Порошенко: Нам вдалося створити нові Збройні Сили

Президент України П. Порошенко відвідав Першу оперативну бригаду Національної гвардії у навчальному центрі «Нові Петрівці» під Києвом. Глава держави ознайомився з сучасними зразками озброєння та військової техніки, які будуть відправлені до зони проведення антитерористичної операції.

П. Порошенко відзначив, що передані танки, найсучасніші матеріали, БТри, найновітніші броньовані машини українського виробництва здатні виконувати завдання, які зараз постають перед нашим військом. «Кардинально змінилася тактика наших військових дій», – підкреслив П. Порошенко, додавши, що така сучасна техніка дасть змогу захистити як мирне населення, так і військовослужбовців.

Президент відзначив, що значно виріс рівень якості оснащення бійців. «Той, хто сьогодні іде в бій, в тому числі і по третій хвилі часткової мобілізації, одягнений в нову форму, захищений бронезишком належного класу захисту, взутий, нагодований та готовий захищати Україну», – підкреслив він.

«Я думаю, що за ці декілька тижнів нам вдалося створити українські Збройні Сили», – відзначив глава держави.

Президент оглянув військове спорядження, снайперські комплекси, озброєння артилерії, протиповітряної оборони, гранатомети, модульний комплекс для розміщення бійців.

Командувач Національної гвардії України генерал-лейтенант С. Полторак доповів Президенту про структуру оперативної бригади та порядок її комплектування.

П. Порошенко переглянув комплексне заняття з особовим складом НГУ на смугах перешкод та в адміністративній будівлі, поспілкувався з гвардійцями.

Президент вручив державні нагороди бійцям, які відзначилися під час боїв у зоні проведення антитерористичної операції.

Виступаючи перед військовими, глава держави заявив про ситуацію на Сході: «Ми сьогодні бачимо, що це – справжній бій, справжня боротьба за суверенітет України, за її територіальну цілісність. Саме тут кується наша незалежність».

Президент висловив переконання, що за останні два з половиною місяці в Україні народилася українська армія, Національна гвардія, Українські прикордонні війська. «Сьогодні ми можемо стверджувати, що це – справжні визволителі, ті, хто звільняє від окупації українські міста, селища та села», – наголосив П. Порошенко.

За словами глави держави, те, що відбувається зараз на Сході – «ніякий не внутрішній конфлікт». «Україна боронить проти іноземних найманців свою територію, і сьогодні ми продемонстрували, що Україні є чим боронити свою державу», – наголосив він.

Президент доручив командувачу Нацгвардією С. Полтораку вручити родині загиблого полковника О. Радієвського копію Указу про присвоєння йому військового звання генерал-майора (помертньо). «Передайте від мене наказ його сину, лейтенанту, щоб він міцно тримав прапор батька», – сказав П. Порошенко.

Присутні вшанували хвилиною мовчання пам'ять усіх загиблих військовослужбовців.

Разом з Президентом Першу оперативну бригаду Національної гвардії відвідали також Голова Верховної Ради О. Турчинов і міністр внутрішніх справ А. Аваков (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua/news/30863.html>). – 2014. – 26.07).*

Голова Верховної Ради України О. Турчинов підписав розпорядження про скликання пленарного засідання парламенту у четвер, 31 липня

Пленарне засідання Верховної Ради України відбудеться у четвер 31 липня 2014 р. о 10 год. Про це йдеться у Розпорядженні Голови Верховної Ради України О. Турчинова № 513 від 28 липня, яке підготовлено у зв'язку з пропозицією Погоджувальної ради депутатських фракцій і груп про скликання пленарного засідання Верховної Ради України VII скликання та відповідно до ч. 3 Постанови Верховної Ради України «Про внесення змін до календарного плану проведення IV сесії Верховної Ради України VII скликання» № 1553-VII від 01.07.2014.

До порядку денного пленарного засідання включено наступні питання:

– Проект закону про ратифікацію Угоди між Україною та Австралією про направлення Австралійського персоналу до України у зв'язку з падінням літака «Malaysia Airlines» рейсу МН17; (0087П)

– Проект закону про ратифікацію Угоди між Україною та Королівством Нідерланди про міжнародну місію захисту розслідування;

– Проект постанови про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Обороздатність України у XXI столітті: виклики, загрози та шляхи їх подолання»;

– Проект закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України (щодо удосконалення окремих положень); (42309аУ)

– Проект закону про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2014 рік» (щодо корегування показників); (4308аУ)

– Проект закону про внесення змін до деяких законів України щодо реформування системи керування Єдиною газотранспортною системою України (друге читання); (4116аУ)

– Проект закону про податковий та митний контроль у вільній економічній зоні Криму та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України (друге читання);

(4032аД)

– Закон України «Про внесення змін до Закону України “Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України” щодо місця перебування та права на освіту» з пропозиціями Президента України; (4931ДП)

– Закон України «Про правовий статус осіб, які вимушені залишити місця проживання внаслідок тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя та обставин, пов’язаних з проведенням антитерористичної операції на території України» з пропозиціями Президента України; (4998-1ДП)

– Про заяву Прем’єр-міністра України А. Яценюка.

На початку засідання планується заслухати інформацію Міністра оборони України В. Гелетея (*Офіційний портал Верховної Ради України* (<http://portal.rada.gov.ua>). – 2014. – 28.07).

Аналітика

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Заява про відставку А. Яценюка: причини та наслідки

24 липня Прем’єр-міністр України А. Яценюк заявив про відставку. До такого кроку главу уряду спонукав розпад парламентської коаліції «Європейський вибір», що відбувся через вихід з неї фракцій ВО «Свобода» та партії УДАР. Крім того, було провалено голосування за внесені урядом законопроекти щодо внесення змін до Бюджету й Податкового кодексу.

У своєму виступі з трибуни парламенту А. Яценюк заявив, що після розпаду коаліції, у нього, як глави уряду, лишається два варіанти. Перший – розпочати процедуру формування нової коаліції. «Це означає, що в коаліцію треба взяти комуністів і регіоналів. Я це не зроблю ні за яких обставин», – заявив він. «Другий – якщо немає нової коаліції, а чинна розпалася, уряд і Прем’єр зобов’язані подати у відставку. Я заявляю про відставку у зв’язку з розпадом коаліції і блокуванням урядових ініціатив», – заявив А. Яценюк.

Наступного дня в ефірі програми Шустер-live А. Яценюк розповів, що спонукало його зробити цей крок. Причиною заяви про відставку з поста Прем’єр-міністра України, за його словами, став протест політика проти позиції Верховної Ради. «Моє рішення про заяву про відставку мотивоване лише одним. Хочу, щоб уся країна побачила, що парламент відмовляється підтримувати українські збройні сили, парламент відмовляється боротися за схід», – заявив А. Яценюк (<http://newsdaily.com.ua/post/366167>).

Заява А. Яценюка про відставку для багатьох стала несподіванкою, так само, як і розпад більшості в парламенті з ініціативи УДАРу та «Свободи», які навіть не повідомили колег по коаліції, а саме «Батьківщину», до складу керівництва якої входять спікер О. Турчинов і Прем’єр А. Яценюк, про свої

наміри. До того ж коаліція перестала існувати саме в той момент, коли А. Яценюк запропонував Верховній Раді проголосувати непопулярні законопроекти, зокрема про секвестр бюджету.

З огляду на це, голова парламентської фракції партії «Батьківщина» С. Соболєв на брифінгу в парламенті 25 липня назвав події у Верховній Раді «відкриттям усередині країни другого фронту проти України». «Це удар у спину всім патріотам, які відстоюють державність і незалежність України», – заявив С. Соболєв. На його думку, такий розвиток подій «палко вітають у Кремлі», оскільки це означає «реалізацію плану Путіна» в Україні. С. Соболєв поклав відповідальність за розпад коаліції на фракцію партії УДАР, а відставку А. Яценюка назвав «вимушеною».

Народні ж депутати, зокрема з фракції УДАР, вважають у свою чергу, що нечесно повівся в цій ситуації саме А. Яценюк. За словами народного депутата Р. Чернеги, Прем'єр нарікає на те, що в Бюджеті немає грошей. Проте депутати пропонували уряду методи його наповнення – введення військового податку для олігархів, націоналізацію російського бізнесу в Україні, повернення грошей з офшорів. Згоден з такою думкою і голова фракції партії УДАР В. Ковальчук. Він зазначив, що А. Яценюк «безвідповідальний політик, оскільки в такі складні для країни часи хоче залишити її без Кабінету Міністрів». Також народний депутат звинуватив Прем'єра в тому, що він не вміє налагоджувати діалог у парламенті (<http://job-sbu.org/yatsenyuk-uhodit-v-otstavku-57019.html>).

Після заяви А. Яценюка про його відставку на сайті уряду з'явилося розпорядження про покладання обов'язків Прем'єра на В. Гройсмана. Ексер-мер Вінниці навіть провів п'ятничне засідання Кабміну. Утім, по його завершенні, представник Президента в Кабінеті Міністрів О. Данилюк озвучив журналістам позицію П. Порошенка, який вважає, що А. Яценюк має залишитися Прем'єр-міністром «як мінімум до перевиборів Верховної Ради». О. Данилюк нагадав, що посада Прем'єра є політичною і не може бути делегована іншій особі на тривалий час. «Так просто між собою передати повноваження можливо на два-три дні, але неможливо в довгостроковій перспективі», – зазначив О. Данилюк.

Як відомо, у парламентсько-президентській республіці, якою є Україна, розпад парламентської коаліції автоматично тягне за собою відставку Кабінету Міністрів. Однак уряд залишається виконуючим обов'язки до моменту створення нової коаліції. Оскільки очевидно, що створення іншої коаліції у діючому парламенті неможливе, уряд А. Яценюка залишається виконуючим обов'язки до нових виборів Верховної Ради, тобто формально нічого не міняється.

Крім того, згідно з нормами закону про Кабмін, Прем'єр-міністр може бути звільнений з посади лише тоді, коли його письмова заява надійде до Верховної Ради і буде підтримана голосами не менш як 226 депутатів.

Заява А. Яценюка про відставку надійшла до апарату Верховної Ради лише в обідню пору п'ятниці, 25 липня, тому не була винесена на розгляд

парламенту. З огляду на це, очевидно, що А. Яценюк залишається чинним Прем'єром.

«Ми вважаємо, що А. Яценюк повинен працювати Прем'єр-міністром. Ми готові прикрити очі на слабкість, яку він виявив у четвер», – заявив голова фракції УДАР В. Ковальчук (http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2014/07/140725_yatseniuk_half_resignation_sx.shtml).

Представники УДАРу та «Свободи» кажуть, що не голосуватимуть за заяву А. Яценюка про відставку. Лідери цих фракцій закликають А. Яценюка «заспокоїтися та повернутися». У разі ж, якщо заява А. Яценюка не набере 226 потрібних для повноцінної відставки голосів, але він навіть після цього просто не приходитиме на роботу, за словами В. Ковальчука, «треба буде порушувати кримінальну справу. Наприклад, за службу халатність».

Водночас соратники А. Яценюка з партії «Батьківщина» вважають, що змусити його працювати Прем'єр-міністром, якщо він сам заявив про небажання очолювати уряд, ніхто не може, і парламент просто зобов'язаний задовольнити його заяву. Адже повертатися в уряд, який пропонуватиме непопулярні рішення, а Верховна Рада їх показово «завалюватиме», на їхню думку, недоцільно.

«Від А. Яценюка хочуть, щоб він був або цапом-відбувайлом, або Ісусом Христом, який одним батонем нагодує сотні страждених. Це неможливо», – емоційно заявила К. Ляпіна з «Батьківщини».

Спектр реакції політиків та експертів на заяву А. Яценюка про відставку змінюється від засудження його кроку до висловлення захоплення А. Яценюком. Зокрема, привертають до себе увагу приклади радикалізації риторики з цього приводу вчорашніх партнерів по коаліції. Так, О. Тягнибок звинуватив уряд А. Яценюка в шантажі та небажанні прислуховуватися до депутатського корпусу, а С. Каплін з УДАРу назвав резонансну промову А. Яценюка в парламенті «стартом нового проекту під назвою “Яценюк у сльозах”». «Це гірше, ніж сепаратизм. Це – вчинок, не гідний чоловіка, не гідний політика, вчинок провокатора, людини, для якої її біографія та кар'єра важливіша за життя наших хлопців, важливіша за майбутнє країни», – прокоментував він заяву про відставку глави уряду (<http://www.radiosvoboda.org/content/article/25469413.html>).

Водночас народний депутат від фракції «Батьківщина» В. Яворівський назвав відставку уряду «трагічним завершенням революції». «Ми залишаємо Україну біля розбитого корита. Закону про вибори немає. Уряд без газу на зиму залишаємо. Ми йдемо на вибори. Ми починаємо ще й політичну війну крім звичайної», – сказав В. Яворівський (http://espresso.tv/news/2014/07/24/yavorivskyy_kazhe_scho_dlya_noho_vidstavka_yacenyuka__se_trahine_zavershennya_revolyuciyi).

Разом з тим досить поширеними серед політиків та експертів є заклики до заспокоєння, мовляв, де-факто нічого не зміниться і до перевиборів усі допрацюють у статусі в. о.

Ліквідація коаліції є закономірним кроком до перевиборів парламенту, яких чекає більшість українців, пояснив події цього дня **заступник директора Агентства моделювання ситуацій О. Голобуцький**. Так само, експерт наголошує, що не варто боятися якихось згубних наслідків через відставку Прем'єр-міністра (<http://www.radiosvoboda.org/content/article/25469413.html>).

«Очолювати уряд може й виконувач обов'язків Прем'єра, аж до виборів. Імовірною є спроба утворити нову коаліцію, але це можливо лише за участі колишніх і нинішніх членів фракції Партії регіонів та колишньої фракції комуністів, але ця ідея не знайде підтримки. Узагалі ж понад 76 % українців вважають, що Рада має бути переобраною. Війна не є аргументом проти цього. Згадаймо, вибори Президента відбулися, коли Україна вже не контролювала Крим, і більшість Донбасу. До кінця парламентських перегонів ситуація на більшості території Донеччини та Луганщини стабілізується», – зазначив О. Голобуцький.

Політолог визнає, що через заяви про вихід УДАРу та «Свободи» з коаліції не було проголосовано у четвер, 24 липня, низку законопроектів – щодо реформування ГТС та фінансування армії. Однак він упевнений, що до перевиборів парламент цілком може попрацювати і без коаліції, ухвалюючи все, що потрібне для відновлення миру, євроінтеграції та підтримки економіки.

Серед експертів також поширеною є думка, що А. Яценюк твердо вирішив іти на парламентські вибори і в такий спосіб він просто убезпечив себе від додаткових ризиків. За інформацією джерел з «Батьківщини», поширеної, зокрема інтернет-ресурсом ВВС Україна, у партії вже зараз формується група прихильників А. Яценюка, які стоятимуть за те, щоб саме він, а не Ю. Тимошенко, очолив виборчий список на майбутніх парламентських виборах. Наприклад політичний експерт В. Цибулько вважає, що партія під керівництвом Ю. Тимошенко набере менше голосів, ніж під керівництвом А. Яценюка. Тому Ю. Тимошенко може просто увійти в першу п'ятірку, а вести «Батьківщину» на вибори буде А. Яценюк. З огляду на це, повернення А. Яценюка на посаду Прем'єра є «небажаним», бо матиме для нього негативні іміджеві наслідки.

Натомість відставка А. Яценюка з посади Прем'єр-міністра позбавила б можливості конкурентів критикувати його політсилу, підстав для чого, враховуючи проблеми з наповненням бюджету, буде достатньо. З іншого боку, позитивом для партії «Батьківщина» може стати можливість стверджувати, що у неї є професіонали, які, разом з тим, за пости не тримаються.

З'являється можливість також апелювати до того, що лише БЮТ готовий піклуватися про виборця, базуючись на проваленні секвестрування бюджету. Той факт, що депутати не проголосували за зміни в Податковому кодексі, які передбачають збільшення надходжень до державного бюджету, тим самим зробивши неможливим отримання наступного траншу кредиту МВФ у розмірі 1,4 млрд дол., дає змогу агітаційно-аргументовано говорити,

що А. Яценюку й уряду, який фактично сформовано з БЮТ, зірвали можливість ефективно наповнювати бюджет.

Нині можна стверджувати, що А. Яценюк на посаді Прем'єр-міністра реабілітував свій імідж, який похитнувся після Майдану. Досить позитивне ставлення до нього в суспільстві дає змогу говорити про те, що замість «прем'єра-камікадзе» ми бачимо державного чиновника, який успішно виконав свої завдання. Яценюк-прем'єр залишив після себе значно краще враження, ніж той Яценюк, який погано справлявся з роллю лідера опозиції на Майдані. Його рейтинг значно зріс порівняно з лютим 2014 р. З огляду на це, виглядає, що відставка в такий час швидше на руку БЮТ і А. Яценюку і з точки зору найближчих виборів її можна розглядати, як грамотний та абсолютно прагматичний хід.

З іншого ж боку, як вважає **керівник центру політичних досліджень «Пента» В. Фесенко**, у стані війни політики «не мають права гратися в політичні ігри». Політолог нагадав, що під час своєї промови із заявою про відставку, А. Яценюк сказав, що кризі аплодуватимуть у Росії. «Я розумію обурення Прем'єра поведінкою депутатів, які не підтримують сформований ними уряд. Але це лише означає необхідність позачергових парламентських виборів, і не дає права грюкати дверима та уникати політичної відповідальності», – сказав В. Фесенко (<http://www.dw.de/відставка-яценюка-публічний-хід-чи-невивчені-уроки-владної-кризи-2005-го/a-17809173>).

В умовах війни заява про відставку з посади Прем'єр-міністра – це все одно, що втеча з поля бою, написав політолог В. Фесенко у своєму Facebook. «До сьогоднішнього дня я позитивно ставився до діяльності А. Яценюка на посаді Прем'єр-міністра. Хоча й було серйозне запізнення з початком структурних реформ, Прем'єр особисто сприяв макроекономічній та фінансовій стабілізації ситуації в країні. Він один з небагатьох членів уряду, хто заслуговував позитивної оцінки за свою діяльність. До вчорашнього дня...

Так, він має повне юридичне право на відставку. По-людськи я його дуже розумію у зв'язку з небажанням парламенту голосувати за бюджетні зміни, необхідні для фінансування армії. І солідарний з ним у гнівній критиці парламентського популізму. Але в умовах війни заява про відставку з посади Прем'єра – це все одно, що втеча з поля бою», – написав політолог (http://zik.ua/ua/news/2014/07/24/vidstavka_yatsenyuka_rivnoznachna_vtechy_z_p_olya_boyu_fesenko_508927).

«Те, що відбулося, можна назвати міні-урядовою кризою. Ті, хто говорить, що це сталося раптово – вони говорять неправду. Уже в понеділок (21 липня. – Ред.) було відомо, коли коаліція розпадеться. Тим більше суспільство чекає перевиборів до парламенту. Під першою частиною виступу А. Яценюка я підписуюся, це була емоційна, але правильна оцінка ситуації, а далі він сказав не всю правду: зокрема, парламент дійсно не підтримує урядові ініціативи – ну і що? Треба розпустити парламент. Треба працювати так, щоб з'явився новий парламент, з яким б уряд зміг працювати», – сказав політолог (<http://rian.com.ua/analytics/20140725/355336043.html>).

«Де факто, коаліції вже давно не існує. Неголосування за урядові законопроекти – це свідчення цього. Треба було просто це юридично оформити, але так, щоб не перешкодити вирішенню багатьох інших законодавчих питань. Учора був викид емоцій. Це привид 2005 р. Не треба було допускати такого розвитку подій, прояву публічного конфлікту між “партіями Майдану”. За це – взаємна відповідальність, не треба звинувачувати когось одного. Найбільша помилка – публічна заява А. Яценюка про відставку. Бо формально А. Яценюк має право на відставку, це конституційне право, бо розпад коаліції дійсно ставить уряд у ситуацію не зовсім зручну. Але потрібно пам’ятати, що на сході країни йде війна, і якщо в цій ситуації Прем’єр, який говорив про уряд камікадзе, йде звідти, він виявив політичну незрілість і безвідповідальність. Це прояв некомандної гри – уряд залишається, Прем’єр йде. Думаю, це прояв емоцій з боку Арсенія Петровича. Нервовий зрив – я його розумію з емоційної точки зору. Але політик у статусі Прем’єр-міністра не може собі дозволяти таких учинків», – переконаний В. Фесенко.

Він не виключає і того, що в основі відставки А. Яценюка може лежати політичний розрахунок. «Тут, звичайно, не тільки емоції, а й розрахунок. Вибори вже неминучі, і краще на них іти без вантажу непопулярних політичних рішень», – зазначив експерт.

На думку В. Фесенка, сьогодні важливо відновити діяльність парламенту, а чекати нового Прем’єра можна буде тільки в середині осені, після виборів до Верховної Ради.

«Зараз потрібно відновити хоча б відносну єдність між “партіями Майдану”. Як мінімум, місяць ще працюватиме Рада, треба збільшити кількість пленарних тижнів, потрібно провести негайні консультації між в. о. Прем’єра, Президентом і главою парламенту для врегулювання ситуації. Потрібно відновити керованість системи влади. Потрібно знайти голоси в Раді і ратифікувати Угоду про асоціацію з ЄС, проголосувати за бюджетні закони, за зміни до закону про вибори. Треба розуміти, що відкриті списки можуть бути тільки регіональними, загальнонаціональних відкритих списків бути не може. Це з процедурних причин не можна реалізувати. Але в умовах анексії Криму і війни на Донбасі тоді не можна буде провести вибори», – резюмував В. Фесенко.

Голова правління Інституту української політики, політолог К. Бондаренко вважає, що розпуск коаліції в парламенті та вихід на дочасні вибори відбувся за одним з варіантів плану П. Порошенка, який давно говорив про необхідність перевиборів парламенту до кінця жовтня. При цьому, на думку політолога, опрацьовувалося кілька варіантів розпуску Верховної Ради. К. Бондаренко роз’яснив, що оптимальний варіант – це узгоджене голосування по важливим законопроектам, а потім – розпуск коаліції. Однак, народні обранці вдалися до радикальних дій – «розпуску через детонацію» (<http://www.unn.com.ua/uk/exclusive/1369225-a-yatsenyuk-rozpochav-vlasnu-politichnu-gru-politolog>).

«Першими зробили цей крок “свободівці”. Вони прекрасно розуміли, що до їхніх висуванців в уряді було найбільше претензій. Далі зробив крок УДАР. Це не могло бути неузгоджене рішення, бо УДАР залишається основною бойовою одиницею П. Порошенка в парламенті», – зазначив політолог.

«Ось що навряд чи було заплановано, так це демарш А. Яценюка. Прем'єр не захотів виявитися крайнім, на якого повішали б усі проблеми та кризові явища. М'яч був відбитий на поле П. Порошенка. Тепер усі проблеми й соціально-економічні, й військові ляжуть на нього. Президент потрапить під прицільний вогонь критики з багатьох сторін», – спрогнозував експерт.

«Хід А. Яценюка означає, що він відкрито розпочав власну політичну гру. Інше питання, з ким він буде. Це вибір і політична інтрига найближчих днів. Однозначно, що на хвилі підтримки своєї діяльності на посаді Прем'єр-міністра, А. Яценюк отримає істотну електоральну підтримку», – резюмував К. Бондаренко.

Не виключено, що А. Яценюк спробує до виборів відродити політичну силу «Фронт змін», припускає К. Бондаренко. «Якщо ви звернули увагу, в останніх соціологічних дослідженнях почали проводити заміри не тільки “Батьківщини”, а й “Фронту змін”. Тому цілком можливо, що А. Яценюк зараз ініціюватиме відродження свого власного політичного проекту. Я цього не виключаю», – сказав він (<http://lenta-ua.net/novosti/politika/67193-yacenyuk-budet-iniciirovat-vozhrozhdenie-svoego-sobstvennogo-politicheskogo-proekta-ekspert.html>).

При цьому експерт зазначив, що заява про відставку А. Яценюка характеризує його як політика, але не як державного діяча. «Він поставив свої особисті інтереси вище інтересів держави. Тобто – проявив себе не як державний діяч, а саме як політик. Адже, знаєте, є відповідне визначення, яке приписують Черчіллю. Воно показує, що державний муж, державний діяч дбає про інтереси майбутніх поколінь, а політик думає про найближчі вибори», – пояснив К. Бондаренко.

Політтехнолог Т. Березовець також не бачить нічого дивного в тому, що А. Яценюк подав у відставку саме зараз. «Країна йде на вибори. Дивно, що багато з тих, які вчора виступали за дострокові вибори, сьогодні їх різко критикують. П. Порошенку не вигідне затягування дати перевиборів через невизначеність із закінченням військових дій на Донбасі. Крім того, трагедія з “Боїнгом” дала Україні незаперечні докази провини Росії і, як наслідок, змінила на нашу користь усю геополітичну гру», – констатує Т. Березовець (http://zik.ua/ua/news/2014/07/25/yatsenyuk_podav_u_vidstavku_bo_try_misyatsi_stavav_tsapom_vidbuvaylom_bala_509014).

«Відставка уряду А. Яценюка – це результат застосування партійних квот і неспроможність реалізувати структурні реформи», – вважає **А. Октисюк, старший аналітик Міжнародного центру перспективних досліджень**. На його думку, після падіння режиму В. Януковича перехідний уряд повинен був формуватися з числа технократів і професійних державних службовців, а не партійних функціонерів

(<http://galinfo.com.ua/news/168023.html>).

Тепер, вважає А. Октисюк, необхідно формувати технічний уряд, із числа аполітичних фахівців, які будуть представляти всі регіони України. Його завдання – забезпечення безперебійної роботи державного механізму до нових парламентських виборів.

«Технічний Кабінет Міністрів мінімізує застосування адмінресурсу в період виборчої кампанії, – підсумовує аналітик. – Це дасть змогу урядовцям сконцентрувати свою діяльність виключно на державних рішеннях, а не агітаційних і виборчих питаннях».

Професор політології Києво-Могилянської академії О. Гарань наголошує, що хоча заява про відставку А. Яценюка, спричинена розвалом парламентської більшості, і стала певною несподіванкою, але вона відкриває шлях до дострокових парламентських виборів, які сьогодні вкрай потрібні суспільству. За їх проведення виступає більшість населення – понад 70 % українців підтримують такий крок (http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2014/07/140724_experts_opinion_on_dismissal_vs.shtml).

«Цілком очевидно, що той парламент, де перебувають 235 колишніх (і не колишніх) регіоналів і комуністів, які довели країну до крові і того, що відбувається зараз, не має права на існування. Тож чинний парламент потрібно перезавантажити. Незалежно від інтересів різних політичних акторів це відповідає інтересам абсолютної більшості суспільства», – наголосив О. Гарань.

Політолог В. Небоженко зі свого боку звернув увагу на те, що після розпаду коаліції Верховна Рада не спромоглася навіть почати розглядати урядові ініціативи зі скорочення видатків держбюджету та реформи «Нафтогазу України». Це може вказувати на те, що парламент і уряд стали недієздатними, а вся повнота влади перейшла до Президента. «Це дуже і дуже погано, оскільки владою і досі нічого не зроблено для реформи армії, впровадження економічних реформ та, найголовніше, не ратифікована угода про асоціацію з Євросоюзом», – зазначив він.

На думку В. Небоженка, після перемоги Євромайдану нова команда обрала неправильну стратегію дій. При цьому суспільний кредит довіри до політиків є зараз набагато меншим порівняно з постпомаранчевою добою. «Тепер ми маємо гостру кризу, в якій винні лідери парламентської більшості, що вдалися до розвалу правлячої коаліції. За умов парламентсько-президентської республіки, спочатку треба було провести позачергові парламентські вибори. А вже потім хоч у три тури обирати слабкого, за такої конституційної моделі, президента», – вважає В. Небоженко.

Натомість директор Інституту глобальних стратегій, політолог В. Карасьов вважає, що крок з розвалом коаліції був не найкращим і невчасним. Варто було дочекатися закінчення антитерористичної операції й звільнення Донбасу, а вже після цього думати про вибори, переконаний він (http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2014/07/140724_experts_opinion_on_dismissal_vs.shtml).

Виглядає так, констатує В. Карасьов, що заява А. Яценюка про відставку стала несподіванкою для УДАРу і «Свободи». Вони не дуже розраховували на такий хід А. Яценюка. Однак, якщо «Свобода» і УДАР вийшли з коаліції, «то саме їм тепер необхідно думати про уряд. Чому без парламентської підтримки “Батьківщина” на чолі з А. Яценюком має брати відповідальність за дії уряду?» – розмірковує політолог.

На його думку, зараз потрібно або заново формувати коаліцію у парламенті та діяти з чинним урядом, або формувати технічний уряд на період до розпуску парламенту й дострокових виборів. «Але навряд чи П. Порошенко включить задній хід. Відповідно, УДАР і “Свобода” будуть намагатися проголосувати за технічного прем’єра за підтримки мажоритарників і затвердити технічний уряд, який вже має взяти на себе всю відповідальність напередодні виборів», – зазначив В. Карасьов.

За нинішніх умов відставка А. Яценюка була б помилкою, оскільки відразу позбавляє Україну можливості бути представленою на міжнародній арені, вважає **директор Агентства моделювання ситуацій В. Бала**. «У нас відразу з’являється нелегітимний уряд, який не може нас представляти на міжнародній арені. З моменту, коли П. Порошенко підпише указ про дострокові вибори, парламент відразу ж стає кульгавим, тобто парламент буде займатися вже виборами. Я думаю, що ми вже є свідками виборчої кампанії та того, що вузькопартійні інтереси взяли гору над державними», – вважає експерт.

Політолог Ю. Рубан констатує, що нинішня ситуація вигідна президенту Росії В. Путіну, і відставка Прем’єра – вдалий шанс, щоб цим скористатися. «Якщо подивитися на сьогоднішню конструкцію Ради, то ми можемо дізнатися, що В. Путін уже зібрав там 226 голосів. Хочемо ми цього чи ні. Знаменита група Курченко – це факт нашого життя», – зауважив експерт.

Зі ЗМІ відомо, що інформація про розпад коаліції у Верховній Раді та відставку Кабміну в Думі РФ була зустрінута оплесками. Заяву А. Яценюка про відставку прокоментували і російські політологи. Наприклад, за словами президента «Центру політичного консультування та навчання» О. Кудінова, це говорить про те, що в Україні руйнується економіка, і А. Яценюк, який відповідає за економічний блок, просто не бажає брати на себе відповідальність. Такої ж думки і російський політолог П. Милосердов. Він вважає, що А. Яценюку більш комфортно у Верховній Раді на місці депутата, який ні за що не відповідає (<http://www.mk.ru/politics/2014/07/24/eksperty-obotstavke-ukrainskogo-premera-yacenyuka-deshevyu-khod-na-publiku.html>).

Президент Інституту стратегічних оцінок, політолог О. Коновалов переконаний, що «заява про відставку з поста глави уряду, зроблена А. Яценюком у стінах Верховної Ради, незважаючи на велику кількість перерахованих ним причин, що нібито змусили його до такого кроку, насправді – чіткий, прагматичний хід у політичній грі вищих ешелонів влади України. Так, країна справді на межі дефолту. Але навряд чи тільки це підштовхнуло Прем’єра до такого і, навряд чи, одноосібного рішення.

Подібні дії без обговорення з Президентом не робляться. Тому ключовим у цьому випадку є право глави держави на розпуск парламенту та проведення дострокових виборів», – вважає російський політолог (<http://vm.ru/news/2014/07/24/politolog-tamara-guzenkova-otstavka-yatsenyuka-eto-politicheskaya-kombinatsiya-259136.html>).

Загалом і прихильники А. Яценюка, і його опоненти погоджуються в одному: у країні почалася виборча кампанія, тому прогнозувати подальший розвиток ситуації навколо Кабінету Міністрів важко. Утім, досить вмотивованими виглядають очікування, що А. Яценюк таки повернеться на посаду Прем'єра. Зокрема, Банкова публічно заявила про бажаність такого розвитку подій: про це йшлося у відкритому листі Президента П. Порошенка до Голови Верховної Ради О. Турчинова. Президент нагадав, що згідно з п. 12 ч. 1 ст. 85 Конституції України вирішення питання про відставку Прем'єр-міністра України віднесено до повноважень Верховної Ради України. Статтею 15 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» передбачено, що Верховна Рада України питання про відставку Прем'єр-міністра України розглядає не пізніше ніж на десятий день після надходження відповідної заяви.

«Але з огляду на широкий суспільний резонанс, який викликала заява Прем'єр-міністра України А. Яценюка про відставку, виголошена 24 липня 2014 р., прошу Вас винести це питання на розгляд Верховної Ради України невідкладно.

Наполягаю, аби вже 25 липня 2014 р. Верховна Рада України шляхом голосування визначилася з вотумом довіри Кабінету Міністрів України».

П. Порошенко наголосив, що розпад коаліції у Верховній Раді України не є правовою підставою для відставки уряду. «Як Президент я позитивно оцінюю антикризові зусилля нинішнього Кабінету Міністрів України. Розумію, що працює він в надзвичайно складних умовах, з якими не стикався ще жоден інший уряд. Розраховую на те, що гарячі емоції вщухнуть, а гору візьмуть холодний розум і відчуття відповідальності, внаслідок чого весь Кабінет Міністрів України продовжить свою роботу», – підкреслив П. Порошенко.

«Наголошую на необхідності так само невідкладно вже 25 липня повернутися до питань про зміни до державного бюджету та Податкового кодексу. Ці зміни потрібні нам як для захисту територіальної цілісності й фінансування армії, так і для відновлення звільнених від терористів територій та надання допомоги мирним мешканцям потерпілих міст, сіл і селищ.

Закликаю уряд і всіх народних депутатів до спільної відповідальної роботи в парламенті», – резюмував Президент (<http://www.president.gov.ua/news/30851.html>).

Як зауважила політолог **В. Подгорна**, написавши листа, «П. Порошенко зробив крок вперед і півкроку назад, щоб зберегти консолідованість політичних сил більшості. Він не прагне нести всю відповідальність за мир і за реформи. Поки Президент лише формує команду і ще не готовий до такого

рівня відповідальності. Але він не хоче повторювати помилок В. Ющенко і не хоче відкритих конфліктів як з Ю. Тимошенко, так і з А. Яценюком. Те, що і Ю. Тимошенко, і А. Яценюк будуть грати разом проти Президента – більш погано для них, особливо для А. Яценюка, якому краще дистанціюватися від Юлі. У “Батьківщині”, якщо Ю. Тимошенко сама не віддасть йому лідерство (що малоймовірно), у А. Яценюка мало шансів» (<http://www.day.kiev.ua/uk/article/politika/potribna-chesna-gra>).

На переконання політолога, «подвійний фронт для П. Порошенка складний, але суспільство буде на його боці, оскільки він діє. А якщо Ю. Тимошенко та А. Яценюк і справді почнуть кампанію як опозиція, вони стануть деструктивною силою не лише для Президента, але і для країни. Суспільство якщо і хоче бачити опозицію, то таку, яка б складалася з нових політичних сил, а не була представлена “Батьківщиною”. Тому я не виключаю, що П. Порошенко та А. Яценюк спробують знайти спільну мову. П. Порошенко вдалося нейтралізувати В. Кличка і фактично опанувати УДАРом. Варто подивитись, як втратив УДАР у рейтингу і наскільки зріс рейтинг віртуальної “Солідарності”. Якщо УДАР піде разом із “Солідарністю”, це означатиме його поглинання. І ця нова владна політична сила буде основою нової більшості. А чи потрібна буде для цього “Батьківщина”? Навряд чи. Скоріш, П. Порошенко домовиться з О. Ляшко. За таких умов у А. Яценюка не має шансів на політичне прем’єрство, але як технічний Прем’єр він влаштує Президента».

Узагалі у В. Подгорної складається враження, що умови війни і особисте уявлення П. Порошенка про оптимальну систему влади в нинішніх умовах, не передбачають сильного політичного Прем’єра – лише прем’єра-професіонала. «Це було б нормальним, якщо б не існував одночасний стратегічний запит на системні реформи та перезавантаження держави», – зауважує політолог. «Для цього Прем’єр повинен мати повноваження, достатні для реформ у соціально-економічній сфері. А це потребує права на формування команди в партнерстві з Президентом. Та це малоймовірна модель для рівня нашої політики та свідомості наших політичних еліт», – резюмує експерт.

Тим часом американські сенатори Д. Маккейн і К. Мерфі закликали А. Яценюка переглянути рішення про відставку з поста Прем’єр-міністра України. У їхній заяві з цього приводу наголошується: «Ми стурбовані розпадом правлячої коаліції та оголошенням про відставку Прем’єр-міністром А. Яценюком. Ми розуміємо важливість позачергових парламентських виборів, але ми впевнені, що головним пріоритетом України зараз є перемога над сепаратистами у Східній Україні, які підтримуються Росією, а також робота над посиленням безпеки країни і просуванням життєво важливих економічних реформ. Ці величезні проблеми вимагають національної єдності серед українців і енергійної підтримки з боку США та міжнародної спільноти» (http://espresso.tv/news/2014/07/25/senatory_ssha_zaklykayut_yacenyuka_zalyshyt_ysya_na_postu_premyera).

Сенатори вважають, що А. Яценюк виконав виняткову роботу для виведення своєї країни з нинішньої кризи. «І ця робота ще не завершена. Ми сподіваємося, він зможе залишитися на своєму посту. Як завжди, ми будемо продовжувати робити все можливе, щоб гарантувати, що Україна буде отримувати всю необхідну підтримку з боку США та міжнародної спільноти», – заявляють вони.

Питання вотуму довіри до Прем'єр-міністра депутати мають намір розглянути на позачерговому засіданні парламенту, запланованому на 31 липня. Відповідне рішення було ухвалене під час планової наради Президента П. Порошенка, глави парламенту О. Турчинова та Кабміну А. Яценюка разом з керівниками фракцій (<http://prawda.biz.ua/news/2014/07/25/7033029/>).

Як повідомила прес-служба спікера парламенту, цитуючи О. Турчинова, рішення про проведення у четвер, 31 липня, позачергового пленарного засідання «було прийнято у зв'язку з необхідністю розглянути питання змін до бюджету і Податковий кодекс, які були провалені після розвалу коаліції».

«Але без прийняття цих рішень неможливо забезпечити належне фінансування Збройних сил України, відновлення зруйнованих терористами населених пунктів на Сході України та вирішення інших першочергових питань», – підкреслив спікер.

«Не виключено, що в четвер ми розглянемо також кадрові питання, зокрема, заяву щодо відставки Прем'єр-міністра України А. Яценюка», – додав О. Турчинов.

Водночас, як повідомляє прес-служба Президента України П. Порошенка, планується, що позачергове засідання відбудуватиметься частково в закритому режимі, оскільки буде обговорено низку питань, пов'язаних з розслідуванням причин катастрофи літака «Малайзійських авіаліній» МН-17, зокрема, питання щодо ратифікації угоди між Україною та Австралією, яка дасть змогу австралійським поліцейським перебувати в зоні, де був збитий «Боїнг-777» Малайзійських авіаліній.

Під час наради Президент ще раз наголосив, що розпад коаліції у Верховній Раді не має паралізувати роботу парламенту і не є правовою підставою для відставки уряду. Глава держави розраховує на подальшу спільну роботу з А. Яценюком і всім складом Кабінету Міністрів, що не виключає кадрового підсилення урядової команди.

П. Порошенко, О. Турчинов, А. Яценюк, разом з керівниками фракцій, спільні в тому, що розпуск коаліції не повинен стати на заваді ухваленню важливих рішень, необхідних усій Україні та кожному її громадянину.

Конституційні зміни від Президента: децентралізація влади при збільшенні повноважень глави держави

Відповідно до ст. 93 і 154 Конституції України Президент П. Порошенко вніс на розгляд Верховної Ради України проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України». У пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України» зазначається, що метою запропонованих змін є вдосконалення конституційно-правового статусу вищих органів державної влади відповідно до засад функціонування держави з парламентсько-президентською формою правління, а також реформування конституційно-правового статусу органів місцевого самоврядування. Проектом Закону України «Про внесення змін до Конституції України» чітко, повно, системно та однозначно запропоновано вдосконалити конституційні засади функціонування Верховної Ради України як єдиного законодавчого представницького органу, уточнити окремі аспекти конституційно-правового статусу Президента України, Кабінету Міністрів України та прокуратури, а також реформувати систему місцевого самоврядування і засади організації державної влади в областях і районах. Зокрема, актуалізуються конституційні норми щодо статусу парламентської коаліції у Верховній Раді України, принципів її утворення, участі у формуванні Кабінету Міністрів України та іншої діяльності. Гарантується діяльність парламентської опозиції у Верховній Раді України, сформованої у порядку та з повноваженнями, визначеними законом про Регламент Верховної Ради України.

У пояснювальній записці також звертається увага на те, що, відповідно до зауважень Венеціанської комісії, висловлених у Висновку від 10–11 червня 2005 р. (CDL-AD(2005)015), вилучено положення Конституції України щодо застосування партійно-імперативного представницького мандата для народних депутатів України, а також позбавлено органи прокуратури України функції нагляду за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами.

Конституційні зміни, запропоновані Президентом П. Порошенком, передбачають таку модель влади: Верховну Раду мають обирати на пропорційній основі й за відкритими списками, уряд попередньо формуватиме Прем'єр-міністр і затверджуватиме парламент. Президент має зберегти повноваження контролю. Президент неодноразово наголошував, що парламент має обиратися за новим законом – на пропорційній основі, за відкритими списками. На думку П. Порошенка, коаліція повинна формуватися не фракціями, а на основі індивідуального членства. Більшість у Верховній Раді пропонується перейменувати – замість коаліції депутатських фракцій має з'явитися парламентська коаліція. Утім, за зміною назви стоїть

важливий наслідок: тепер більшість у парламенті зможе утворюватись за рахунок індивідуального членства в коаліції. Права парламентської коаліції та опозиції мають бути визначені в Регламенті Верховної Ради.

Крім того, пропонується скасувати так званий імперативний мандат, який зобов'язував парламентарів входити до складу депутатської фракції тієї політичної сили, від якої вони обирались. Експерти зазначають, що теоретично це може повернути парламент до неконтрольованої кількості фракцій та груп, які утворюватимуться не лише за партійною ознакою. Разом ці дві норми – скасування імперативного мандату та дозвіл на індивідуальне членство в коаліції – повністю нівелюють вплив партійного керівництва на парламентську більшість. З одного боку, це зробить процес утворення коаліції більш гнучким, з іншого – відкриє широке поле ситуативних домовленостей поза межами ідеологічних поглядів. Повноваження коаліції залишаються незмінними – більшість вносить пропозиції Президенту щодо кандидатури Прем'єр-міністра України, а Прем'єр-міністру – пропозиції щодо кандидатур членів уряду.

За словами Президента П. Порошенка, переважна більшість запропонованих змін стосуються децентралізації публічної влади в Україні та посилення конституційно-правового статусу місцевого самоврядування. «Децентралізація, яка буде закладена в Конституції, передбачає розширення повноважень місцевих громад, зокрема й у питаннях історичної пам'яті, культурних традицій та мовної політики», – ідеться у зверненні Президента. Зокрема, він заявляє, що після внесення змін до Конституції влада на місцях формуватиметься «знизу». «Влада формуватиметься не згори, як тепер, а знизу. Основні повноваження будуть зосереджені на базовому рівні: село, селище, місто. Замість того, щоб приймати голів адміністрацій, десантованих згори, ради, обрані мешканцями областей та районів, самі формуватимуть виконкоми. Виконкоми здійснюватимуть виконавчу владу і оперативне управління на цих територіях. Очолювати виконкоми будуть голови рад», – зазначив Президент.

У пояснювальній записці підкреслено, що запропоновано докорінно змінити засади організації та функціонування органів місцевого самоврядування шляхом закріплення його розуміння як права і спроможності жителів громад у межах Конституції і законів України самостійно вирішувати питання місцевого значення в інтересах місцевого населення як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування. Закріплено, що розмежування повноважень у системі органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів різних рівнів здійснюється за принципом субсидіарності.

Змінами вилучаються з конституційного регулювання обласні та районні державні адміністрації. Натомість основні повноваження мають бути зосереджені на базовому рівні (село, селище, місто). Водночас передбачається утворення виконавчих органів обласних та районних рад. Голова обласної ради, голова районної ради має обиратись зі складу депутатів відповідної ради та очолювати її виконавчий орган.

У регіонах і районах пропонується запровадити інститут представників Президента України, які на відповідній території здійснюватимуть нагляд за відповідністю Конституції та законам України актів органів місцевого самоврядування та територіальних органів центральних органів виконавчої влади, координуватимуть взаємодію територіальних органів центральних органів виконавчої влади, спрямовуватимуть та організовуватимуть діяльність усіх територіальних органів центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в умовах надзвичайного або воєнного стану, здійснюватимуть інші повноваження, визначені Конституцією та законами України.

За словами П. Порошенка, інститут представників Президента в областях та районах не втручатиметься в питання управління територіями. «У його функції не буде входити призначення на посади, не ділитимуть гроші, не роздаватимуть ліцензії, до них не треба буде ходити на поклон. Але кожен з них на ввіреній території пильнуватиме, щоб акти органів місцевого самоврядування відповідали Конституції та закону, щоб там нікого не заносило на поворотах», – підкреслив він. Представники Президента зможуть призупиняти через суди рішення органів місцевого самоврядування, якщо ті порушуватимуть Конституцію. Якщо Конституційний Суд встановить порушення Конституції органом місцевого самоврядування, лише в цьому випадку Президент матиме можливість розпустити міську, районну чи обласну раду.

П. Порошенко запевнив, що після прийняття законопроекту докорінно зміняться принципи організації місцевої влади. Повноваження та функції держадміністрацій, які будуть ліквідовані, перейдуть до виконавчих комітетів районних та обласних рад. Відбудеться бюджетна децентралізація, значна частина зібраних податків залишатиметься на місцях. Завдяки змінам до Конституції вперше більше прав отримає не Президент чи парламент, а носій влади – народ та органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські, районні та обласні ради.

Про підтримку законопроекту змін до Конституції заявили депутати від УДАРу та Партії регіонів. Зокрема, І. Геращенко заявила, що її політсила підтримує президентський проект змін до Конституції, а якщо в парламенті є запитання, то слід проголосувати, щоби направити законопроект до Конституційного Суду.

В. Писаренко від Партії регіонів стверджує, що його фракція підтримує пропозиції внесення змін до Конституції, аби протягом півроку довести цей процес до логічного завершення.

Критичну позицію щодо президентського законопроекту змін до Конституції висловили фракції «Батьківщина» і «Свобода». Ці фракції підтримали лише внесення в порядок денний проекту змін до Основного закону від Президента П. Порошенка. Народні депутати ВР України від «Батьківщини» заявляють про намір внесення ними альтернативного законопроекту змін до Конституції України. За словами С. Власенка, цей проект змін до Конституції внесено у Верховну Раду лише 3 липня – і

фракція «Батьківщини», розглянувши його, вирішила голосувати за внесення його в порядок денний, але не підтримувати.

Таку позицію висловили й депутати від фракції «Свобода». У їхніх зауваженнях щодо проекту змін до Конституції, запропонованих Президентом, зазначається, що крім питань децентралізації, вони побачили там збільшення повноважень Президента не лише в питанні призначень голови Антимонопольного комітету, голів і керівників національних комісій, побачили збільшення повноважень Президента у впливі на місцеві органи влади. На їхній жаль, вони не побачили в ньому питань, пов'язаних зі зняттям депутатської, суддівської та президентської недоторканності, зменшення складу Верховної Ради, тощо.

Фракція «Батьківщина» наполягає на тому, щоб після включення проекту до порядку денного розпочати широке всенародне обговорення цього проекту змін до Конституції.

Критичну оцінку від депутатів фракції «Батьківщина» отримали виписані в змінах до Конституції питання децентралізації влади. «Якщо раніше того голову адміністрації можна було відправити у відставку двома третинами Верховної Ради, то тепер це неможливо. Цей представник Президента отримав повноваження щодо контролю за законністю на ввіреній йому території, а також щодо координації органів центральної виконавчої влади там. Яке це відношення це має до децентралізації – ми не зрозуміли», – наголосив С. Власенко. Представники від «Батьківщини» не розуміють на якій підставі ст. 142, яка стосувалася повноважень місцевих органів влади, викинута з Конституції, а замість неї ці повноваження будуть встановлюватися законом. У зв'язку з цим фракція «Батьківщина» внесе альтернативний законопроект, який буде стосуватися лише питань децентралізації і питань, пов'язаних із законом про прокуратуру і статусом прокуратури.

Про внесення альтернативного законопроекту щодо змін до Конституції заявляє і фракція «Свобода». Представники цієї політсили у ВР категорично відмовляються голосувати в такій редакції за законопроект від Президента щодо направлення його до Конституційного Суду. За їхніми словами, у них викликають великі сумніви щодо декількох статей стосовно імперативного мандату, процедури можливості «тушкування» в парламенті і найбільше їх зупиняє 143 стаття: сільські, селищні, міські, районні, обласні ради можуть надавати в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці статус спеціальної російській мові і іншим мовам національних меншин. Цей пункт фактично нівелює ст. 10 Конституції, вважають партійці. Крім того, зазначають вони, жодна пропозиція «Свободи» не була внесена в цей проект Конституції. Зокрема, не внесено: питання про обрання депутатів до ВР за пропорційною системою, за відкритими виборчими списками; скасування недоторканності депутатів, Президента і суддів; процедуру відкликання суддів; скорочення чисельності парламенту до 300 депутатів; обрання місцевих суддів громадою; заборону нацистської і комуністичної ідеології.

На порядку денному засідання парламенту депутатам пропонувалося до розгляду законопроект № 2522а про зміни в Основний закон у частині посилення гарантій незалежності суддів і № 4178а, внесений П. Порошенком, про децентралізацію влади. За словами депутата від «Свободи» Ю. Сиротюка, перший законопроект розроблено колишньою владою й він повністю не влаштовує фракцію, у той час як у законопроекті П. Порошенка «Свобода» не згодна з пунктом, яким фактично надається офіційний статус російській мові. Ю. Сиротюк наголосив, що якщо цю норму буде вилучено із законопроекту № 4178а, то «Свобода» його підтримає.

У мовному питанні позицію фракції «Свобода» підтримують ряд оглядачів ЗМІ. Вони застерігають, що у разі закріплення в Основному законі України право регіонам визначати регіональні мови, які будуть використовуватися на рівні з державною, це може в подальшому негативно позначитися на інтересах держави в культурній та ідеологічній сферах, створюючи передумови для подальшої ескалації конфліктів, подібних до Криму.

Не збиралися підтримувати зміни до Конституції і комуністи. За словами лідера цієї політсили П. Симоненка, хоча ліквідуються держадміністрації на місцях, але створюється ціла вертикаль представників Президента.

У зв'язку з таким розподілом голосів «за» і «проти» щодо змін до Конституції від Президента експерти зазначають, що провести свої ініціативи через парламент главі держави буде складно. Коментуючи конституційні ініціативи П. Порошенка, політолог В. Фесенко припускає, що є ще одна тема, довкола якої буде багато дискусій, – повноваження Президента. За його словами, якщо порівнювати з Конституцією 1996 р. – повноваження менші. Але, у порівнянні з Конституцією 2004 р. – повноваження Президента більші.

Таку думку поділяють більшість оглядачів ЗМІ. На їхнє переконання, зміни до Конституції від П. Порошенка можуть посилити повноваження Президента замість дотримання системи «стримувань і противаг». Згідно з діючою Конституцією, кандидатуру Прем'єр-міністра на розгляд парламенту Президент вносить «за пропозицією коаліції депутатських фракцій». У редакції ж законопроекту змін до Основного закону від П. Порошенка вказано, що кандидатура глави уряду вноситься Президентом з урахуванням пропозиції парламентської коаліції. Розширення повноважень Президента передбачене і щодо призначення та звільнення Генерального прокурора та голови СБУ. У діючій Конституції згода парламенту необхідна і при призначенні, і при звільненні Генпрокурора. А відповідно до запропонованих Президентом змін парламент не зможе перешкодити бажанню глави держави одноосібно звільнити Генпрокурора. До речі, за висновками експертів, і процедура призначення, і процедура звільнення Генпрокурора, яка запропонована Президентом, однаково протирічать висновкам Венеціанської комісії (відповідно від 17.10.2006 р. та 03.01.2001 р.). Раніше Венеціанська комісія рекомендувала Україні визначати кандидатуру Генпрокурора не за бажанням Президента, а спеціальною комісією, яка складалася б з осіб, що

користуються повагою громадськості та довірою уряду. Щодо звільнення комісія наполягала на тому, щоб підстави для такого кроку були чітко прописані в самому тексті Конституції.

Щодо глави СБУ в діючій Конституції парламент дає згоду на призначення та звільнення очільника Служби безпеки. П. Порошенко пропонує взагалі скасувати роль Верховної Ради у звільненні голови СБУ. Очевидно, це право Президент бачить як виключно одноосібне розпорядження глави держави. Остаточні кадрові привілеї закріплені в розділі про повноваження глави держави, де право Президента на звільнення глави СБУ та Генпрокурора чітко відокремлені від необхідності надання згоди з боку Верховної Ради.

Такі самі формулювання наведені і щодо голови Державного бюро розслідувань. А вплив парламенту на призначення та звільнення голови Антимонопольного комітету взагалі пропонується скасувати – новообраний Президент упевнений, що це питання він може вирішувати самостійно.

У зв'язку з цим експерти роблять висновок, що концентрація одноосібного права на звільнення Генерального прокурора, глав СБУ, Антимонопольного комітету та Державного бюро розслідувань забезпечить значний вплив Президента на роботу відповідних органів. І цей факт навряд чи відповідає декларованій меті в посиленні незалежності цих органів та посиленні ролі парламенту. У пояснювальній записці до законопроекту наголошується, що однією з цілей змін до Конституції є вдосконалення конституційно-правового статусу вищих органів державної влади відповідно до засад функціонування держави з парламентсько-президентською формою правління. Однак навіть поверховий аналіз документа свідчить про те, що його авторів більше хвилювало посилення повноважень Президента, аніж дотримання системи «стримувань і противаг», наголошують експерти.

Найбільш очевидно це прослідковується в кадровій політиці запропонованих змін до Конституції. Перш за все щодо призначення глави уряду. Якщо зараз роль парламентської більшості при висуненні кандидатури Прем'єра є визначальною, то у майбутньому пропозиції парламенту можуть стати лише порадою.

Саме посилення ролі Президента викликало значну критику з боку «Батьківщини». За словами голови фракції С. Соболева, необхідно терміново звернутися до Президента П. Порошенка з проханням відтермінувати розгляд проекту змін до Конституції. «Батьківщина» наполягає на тому, щоб Президент вніс новий проект змін до Конституції, який не передбачає узурпацію влади новим главою держави та передбачатиме реальну децентралізацію влади.

Головні нововведення в розділі про місцеві органи влади – поява інституту представників Президента. Пропонується така редакція: «Виконавчу владу в районах здійснюють виконавчі органи відповідних місцевих рад, у областях і районах, містах Києві і Севастополі діють представники Президента України. Особливості організації та діяльності

представників Президента визначаються законом. Представники Президента призначаються на посаду і звільняються з посади Президентом України».

Відповідно, скасовуються посади губернаторів та голів держадміністрацій. Замість вертикалі державних адміністрацій запропоновано запровадити новий інститут представників Президента на рівні регіонів та районів.

До повноважень представників Президента у мирний час входить:

- 1) здійснення нагляду за виконанням Конституції та законів України;
- 2) здійснення нагляду за законністю і правопорядком, додержанням прав і свобод людини і громадянина;
- 3) координація діяльності територіальних органів центральних органів виконавчої влади.

А в умовах надзвичайного або воєнного стану представники глави держави спрямовують та організовують діяльність усіх територіальних органів центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Формально повноваження представників Президента значно зменшені у порівнянні з повноваженнями нинішніх голів державних адміністрацій. Водночас є два моменти, які теоретично надають Президентові значно більшого впливу на місцеве самоврядування.

По-перше, за запропонованими змінами, за поданням свого представника Президент може зупинити рішення будь-якого органу місцевого самоврядування – сільської, селищної, міської ради та їх виконавчих органів.

Одночасно глава держави має звернутися до Конституційного Суду щодо відповідності конкретного акта Основному закону. І якщо Конституційний Суд встановить, що місцевий орган самоврядування порушив Конституцію, Президент матиме право на дострокове припинення його повноважень.

По-друге, згідно з документом, представники Президента матимуть прямий вплив на діяльність місцевих органів виконавчої влади, але призначатимуться без будь-якого впливу з боку уряду.

Нагадаємо, що на сьогодні голови державних адміністрацій призначаються і звільняються Президентом, але за поданням Кабінету Міністрів.

У зв'язку з цим експерти стверджують, що ці два пункти наводять на думку, що, в разі внесення відповідних змін до Конституції, місцева влада навряд чи стане більш самостійною. Натомість вплив на місцеві органи самоврядування може бути сконцентрований одноосібно в руках Президента. Експерти наголошують, що для реальної децентралізації необхідно змінювати не назви адміністративних одиниць чи посад. Необхідно змінювати податкове законодавство, бюджетну, судову, правоохоронну системи тощо. Щоб не виглядало як звичайна «зміна вивіски» – області пропонується назвати регіонами, голів держадміністрацій – представниками Президента.

Проте такі нововведення мають свою доцільність. Так, коментуючи ідею створення постійних представників Президента на місцях, голова Конституційної Асамблеї, Президент України в 1991–1994 рр. Л. Кравчук нагадав, що завжди залишається ряд завдань загальнодержавного характеру, які вимагають управлінської вертикалі. Однак ці постпреди не будуть мати виконавчих повноважень чи надмірних фінансів і штатів.

Що ж до адміністративної реформи, то тут вирішальне значення матиме те, як розподілять повноваження між територіальними одиницями. Президент ініціюватиме адміністративну реформу, яка передбачатиме запровадження нової системи – регіони-райони-громади. Суб'єктами адміністративно-територіального устрою країни замість областей, районів, міст, селищ тощо мають стати лише три одиниці – регіони, райони, громади. Громадою в проекті називається утворена у порядку, визначеному законом, адміністративно-територіальна одиниця, яка включає один або декілька населених пунктів (село, селище, місто), а також прилеглі до них території.

Громаду, відповідно до проекту, повинен очолювати голова громади, а органами місцевого самоврядування є рада громади та виконком ради. Спільні інтереси громад району представляє районна рада та виконком райради. В області відповідно – обласна рада, а в містах – міські ради. Термін «регіони» має замінити собою «області». Кількість та назви регіонів залишаються незмінними і відповідають кількості та назвам областей.

За словами керівника Центру політико-правових реформ І. Коліушка, така трирівнева система має значно спростити систему управління. «Зараз адміністративно-територіальну систему складають села, селища, міста. Райони і райони в містах, області, Автономна Республіка Крим, міста Київ і Севастополь. Це призводить до того, що часто ми маємо такі прецеденти, як селище на території міста», – зазначає він.

На думку експертів, максимум повноважень необхідно залишити на рівні громади. Проте серед чинного політикуму багато тих, хто намагатиметься зберегти максимум повноважень на рівні регіону. «Прихильники федералізації, керівники областей – таких людей чимало. Це удільні князьки, які хочуть зберегти максимум повноважень у своїх руках. Щоб область була столицею, яка розпоряджається ресурсами. І я думаю, що в депутатському корпусі таких людей багато. А навіщо їм віддавати усе громадам?» – підкреслив політолог В. Фесенко.

Експерти припускають, що саме від розподілу повноважень між регіоном, районом та громадою залежатиме успіх та ефективність адміністративної реформи.

Коментуючи ініціативи глави держави, експерти зазначають, що впродовж останніх років було кілька спроб здійснити конституційну реформу, але жодна з них не була звершена. Тож запропонована схема розподілу повноважень навряд чи стане остаточною. Загалом для більшості експертів очевидно, що автори документа не розраховували на підтримку законопроекту у Верховній Раді. І тим більше не вірили в його перспективу у майбутньому. На це вказують і терміни його підготовки, і багато неточностей

і навіть суперечностей у самому тексті. Законопроект носить швидше символічний характер і має лише засвідчити ініціативу П. Порошенка щодо внесення змін до Конституції.

Одразу після реєстрації у Верховній Раді законопроект був відправлений на експертизу до Венеціанської комісії. І, з урахуванням навіть суто процедурних моментів, у реальному житті ці зміни до Конституції зможуть з'явитися не раніше наступного року.

У зв'язку з цим ряд правників ініціюють створення нової Конституційної комісії для розробки комплексної Концепції оновлення Конституції України. «Конституційна комісія, на відміну від попередніх аналогів, повинна складатися із представників усіх гілок влади – парламенту, уряду, Конституційного та Верховного судів – практиків і теоретиків конституційного права, експертного та наукового середовища, політиків, моральних авторитетів. Іншими словами – представляти найширші верстви суспільства та не бути підпорядкованою жодному державному органу», – зазначає С. Різник, голова Центру конституційних ініціатив, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права Львівського національного університету ім. І. Франка.

За його словами, опираючись на народний мандат гаранта Конституції, Президенту потрібно зобов'язати Конституційну комісію, як незалежний консультативно-установчий орган, обмеживши її загальними директивами та розумним строком роботи до одного року, – підготувати комплексну Концепцію оновлення Конституції України. При цьому, щоб не повторювати попередніх помилок учасників конституційного процесу, працюючи над Концепцією, Конституційна комісія має:

- враховувати історичні, національні, ментальні та релігійні особливості українського народу, не копіюючи зарубіжні конституційні положення;

- узгоджувати не текст Конституції, а її зміст, уникаючи беззмістовних, двояких та незрозумілих формулювань;

- не залишати жодної зобов'язуючої конституційної норми без сформульованої санкції за її невиконання;

- окрім Концепції внесення змін до Конституції, запропонувати свій план або механізм її реалізації.

Експерти також наголошують, що, одночасно із забезпеченням роботи Конституційної комісії, слід розпочати активну просвітницьку діяльність щодо роз'яснення сутності та відновлення авторитету Конституції України. Для того, щоб оновлення Конституції дало результати, якщо не увесь народ, то хоча б його провідна частина має зрозуміти сутність ідеї конституціоналізму, що полягає у внутрішньому обмеженні сильної зовні державної влади, заради прав та інтересів людини й громадянина.

Таким чином, зміни до Конституції України від Президента П. Порошенка активізували політичну й експертну еліту українського суспільства щодо цього питання. У цьому контексті можна дійти висновків, що наступні позачергові вибори до парламенту проводитимуться під гаслами

конституційної реформи. Для виборців важливо знати, що вони цього разу будуть обирати парламент не лише як орган законодавчої влади, для прийняття законів, – а й орган влади установчої, для прийняття оновленої Конституції. І від їхнього вибору також буде залежати формат внесення конституційних змін, що відбивають інтереси народу України та його держави, спрямованих на уникнення перетягування повноважень між різними владними інституціями (*Матеріал підготовлено за інформацією таких джерел: Офіційне інтернет-представництво Президента України Петра Порошенка (<http://www.president.gov.ua>); Офіційний веб-портал Верховної Ради України (<http://w1.c1.rada.gov.ua/>); Інформаційне агентство «Українські Національні Новини» (<http://www.unn.com.ua>); Українська правда (<http://www.pravda.com.ua>); Західна інформаційна корпорація (<http://zik.ua/>); ТСН.ua (<http://tsn.ua>); Лівий берег (<http://lb.ua>); Galnet.org. (<http://galnet.org/news/160946-yaki-zminy-do-konstytutsiji-zaproponuvav-poroshenko>).*

Економічний ракурс

С. Кулицький, старш. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. екон. наук

Сучасні загрози національній економічній безпеці України

1. Специфіка дії загроз національній економічній безпеці на сучасному етапі суспільного розвитку

Згідно з чинним законодавством економічну безпеку в Україні визначають як стан економіки, суспільства та інститутів державної влади, за якого забезпечується реалізація та гарантовано захист національних інтересів, прогресивний соціально-економічний розвиток України, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих внутрішніх та зовнішніх процесів. Зі свого боку російський академік Л. Абалкін визначив економічну безпеку як «сукупність умов та факторів, які забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, здатність до постійного оновлення та самовдосконалення». Як бачимо, національна економічна безпека – вельми багатопланова проблема розвитку економіки держави. З одного боку, вона передбачає забезпечення усталеного розвитку національної економіки в довготривалому періоді. З іншого – уникнення ситуацій, які б призводили до суттєвого погіршення кількісних та якісних характеристик національної економіки або мали катастрофічні наслідки для її функціонування й подальшого розвитку.

Утім, для практичного забезпечення національної економічної безпеки України й подолання відповідних загроз її існуванню зазначені доволі абстрактні категорії потребують належної конкретизації. Враховуючи зміст широкого спектра фахових наукових робіт із зазначеної проблематики, до

аналізу сучасних загроз національній економічній безпеці України доцільно підходити на основі ряду таких висхідних положень.

Національна економічна безпека – це проблема економічної безпеки макрорівня, тобто – держави й суспільства в цілому. Для практичного дослідження її стану доцільно застосовувати секторальний підхід, який дає змогу провести конструктивну декомпозицію зазначеної категорії за рядом ключових напрямів. За умов сучасної української економіки може йтися, насамперед, про стан виробничої, енергетичної, продовольчої, фінансової, соціальної, науково-технічної безпеки тощо.

Відповідним чином, за сферою своєї дії можуть бути класифіковані і загрози національній економічній безпеці України, які являють собою «низку факторів, що ускладнюють або унеможливають реалізацію національних економічних інтересів, а отже, створюють небезпеку для соціально-економічної та політичної системи, національних цінностей, життєзабезпечення нації та окремої особи та становлять загрозу економічній безпеці держави». До того ж фахівці традиційно виділяють зовнішні й внутрішні чинники, що впливають на поточний стан і перспективний розвиток національної економічної безпеки. А на сучасному етапі вкрай важливим також є регіональний підхід до аналізу національної економічної безпеки України. При цьому слід враховувати, що залежно від конкретно-історичної ситуації сила впливу на національну економіку різних загроз може бути різною, а їх вплив – змінюватись у часі. Наведені вище положення є теоретично-методичною базою аналізу конкретних сучасних загроз національній економічній безпеці України.

Специфіка нинішнього етапу полягає у тому, що розв'язання зазначеної проблеми необхідно здійснювати за умов прихованої агресії, включаючи військову (так званої «гібридної війни») з боку Росії. Це означає, що серед загроз національній економічній безпеці України особливо велику роль найближчим часом відіграватимуть чинники неекономічного, особливо військово-політичного, характеру. А свідоме виконання Росією, як державою, функцій генератора загроз національній безпеці України означає, що українська економіка доволі довго зазнаватиме потужного впливу різноманітних негативних чинників на свій розвиток. Причому Росія, поза всяким сумнівом, намагатиметься активно впливати на розвиток української економіки саме через безпосереднє та опосередковане керування різноманітними загрозами національній безпеці України. Водночас цей прогноз враховує різноманітні експертні оцінки й виходить з того, що Росія не перейде від згадуваної вище «гібридної війни» до повномасштабної військової агресії проти України.

Підстави для такого припущення такі. Як показують дані опитування Всеросійського центру вивчення громадської думки (ВЦВГД), оприлюднені 7 липня, більшість росіян виступають проти введення військ в Україну. Зокрема, дві третини росіян (66 %) висловлюються проти введення російських військ у Південно-Східну Україну з метою припинення військового конфлікту. Про необхідність військового втручання з боку Росії

заявляє чверть (27 %) опитаних. Щоправда, за кілька місяців частка респондентів, що припускають, що між Росією й Україною найближчим часом може початися війна, істотно зросла – із 17% наприкінці березня до 30 % у червні. Водночас значно поменшало тих, хто вважає неймовірним такий сценарій розвитку подій – сьогодні так думають 54 %. Нарешті, 11 % опитаних заявили, що така війна вже триває.

До зазначеного слід додати, що відкрита агресія проти України з боку Росії може кардинально погіршити міжнародні відносини Росії, насамперед з розвинутими країнами. Адже останні навряд чи зможуть проігнорувати настрої своїх виборців. А, як засвідчили результати опитування, проведеного у квітні цього року Міжнародним центром досліджень PEW, більшість європейців та американців не підтримує політику Путіна. Соціологи запитали жителів 44 країн світу про їхню довіру до Росії та ставлення до політики президента В. Путіна, повідомляє «Польське радіо». Зокрема, 87 % іспанців сказали, що негативно оцінюють дії Путіна на міжнародній арені. Таку думку поділяють 86 % поляків, 85 % французів і 77 % німців. Щоправда, дії російського президента схвалює більше половини жителів Китаю та В'єтнаму, а також майже 50 % громадян Танзанії, Кенії та Бангладеш.

Крім того, дуже мало ймовірно, що керівництво Росії ігноруватиме посилення економічних санкцій з боку розвинутих держав. А останні будуть змушені так чи так реагувати на загострення військово-політичних відносин між Росією та Україною. Тому, найімовірніше, що Росія й надалі продовжуватиме вести «гібридну війну» проти України, епіцентром якої залишатиметься Донбас.

При цьому, хоча ключовим українським регіоном, що генерує загрози безпеці національної економіки, нині є Донбас, однак такі загрози під впливом внутрішніх й зовнішніх чинників тією чи іншою мірою поширюються на всю територію нашої держави.

2. Загрози національній економічній безпеці, пов'язані з розвитком українського ринку товарів і послуг

Серед загроз національній економічній безпеці України базову роль відіграють загрози її виробничій сфері. Загрози виробничій сфері національної економіки мають багатоплановий безпосередній та опосередкований характер. Безпосередню загрозу становлять, насамперед, диверсії та терористичні акти на підприємствах, об'єктах інфраструктури тощо. Як засвідчили події останніх місяців, чи не найбільш вразливими для диверсій та терактів є залізниці та об'єкти електро- та водопостачання. Поза всяким сумнівом епіцентром таких подій найближчим часом будуть Донецька та Луганська області. Утім, диверсійна діяльність, як засвідчили вибухи на залізницях Запорізької та Харківської областей, може поширюватись за межі Донбасу. Хоча, мабуть, і у значно менших масштабах, ніж на Донбасі. І, якщо великі об'єкти захистити від диверсантів відносно легше (хоча б завдяки пріоритетній увазі до них), то дрібні об'єкти, через їх

кількість й поширеність, гірше піддаються захисту.

Негативні економічні наслідки від диверсій та терористичних актів на господарських об'єктах можуть мати такий характер: прямі економічні втрати від руйнувань об'єктів, проти яких здійснювалися диверсії та теракти; економічні втрати обумовлені дезорганізацією роботи інших господарських об'єктів, технологічно пов'язаних з безпосередніми об'єктами диверсій та терактів; економічні й соціальні втрати викликані негативним інформаційно-психологічним впливом на суспільство в Україні та за її межами відомостями про диверсії та терористичні акти на українських господарських об'єктах.

Найбільшій концентрації всіх типів перелічених загроз господарським об'єктам слід очікувати саме на Донбасі. Адже організація диверсійної діяльності навіть на порівняно невеликих господарських об'єктах потребує не лише доволі значних витрат людських ресурсів, часу, а іноді – і коштів, а й відповідної суспільної атмосфери в регіонах, де намічено здійснити відповідні диверсії. Тому в Центральній, Північній та Західній Україні ймовірність загрози економічних втрат від безпосереднього здійснення диверсій та терористичних актів на господарських об'єктах значно менша, ніж у Південно-Східній Україні, і, особливо, на Донбасі. Щоправда, така залежність матиме місце лише за умов належної антидиверсійної діяльності відповідних державних структур в усіх регіонах України.

Що ж стосується економічних втрат, обумовлених дезорганізацією роботи господарських об'єктів, технологічно пов'язаних з безпосередніми об'єктами диверсій та терористичних актів, то цей тип загроз національній економічній безпеці значно мобільніший, ніж попередній тип, розглянутий вище. Та й масштаби такого опосередкованого впливу диверсій та терористичних актів на господарських об'єктах можуть виявитись більшими від їх безпосередніх негативних економічних наслідків. Тому й поширюватиметься вплив таких загроз національній економічній безпеці за межі регіонів безпосереднього здійснення диверсій та терактів. Хоча, у цілому, з віддаленням від епіцентру подій вплив зазначеного типу загроз, в основному, найімовірніше, слабшатиме.

Найбільш мобільними й найбільш поширеними у суспільстві є інформаційно-психологічні наслідки від диверсій та терористичних актів на господарських об'єктах. Їх вплив може поширюватись вельми швидко й далеко від епіцентру подій та опосередковано так чи так впливати на доволі широке коло суб'єктів економічних відносин як в Україні, так і за її межами. Інтенсивність та масштаби такого негативного інформаційно-психологічного впливу на діяльність суб'єктів української економіки залежатиме як від масштабу самої події, так і від потужності каналів поширення відповідних повідомлень та технології їх подачі аудиторії. Цю специфіку інформаційно-психологічних загроз національній економічній безпеці треба враховувати для їх успішного подолання.

Поки руйнація виробництва на Донбасі під впливом російської «гібридної війни» та диверсійно-терористичної діяльності в загальнодержавному масштабі позначилася лише на стані вугільної

промисловості. У результаті виробництво кам'яного вугілля в Україні у квітні поточного року порівняно з березнем скоротилося на 3,1 %, а у травні зменшилось ще на 5,5 % (при тому, що у I кварталі 2014 р. виробництво вугілля в Україні було цілком стабільним). І поки на Донбасі триває диверсійно-терористична діяльність сепаратистів, можна очікувати на подальше скорочення обсягів виробництва вугілля в цьому регіоні та в Україні в цілому.

При цьому впевненості, що, у разі продовження дестабілізації ситуації на Донбасі, це суттєво не позначиться на функціонуванні вітчизняної промисловості в загальнонаціональному масштабі теж немає. Так, за повідомленнями деяких ЗМІ, у травні було зупинено заводи горлівського концерну «Стірол» та Северодонецького об'єднання «Азот», що входять до холдингу Ostchem Д. Фірташа. Генеральний директор Ostchem О. Халін повідомив, що відновлення роботи заводів можливе лише після закінчення бойових дій. «За оптимальним сценарієм виробництво може бути завантажене не раніше, ніж у вересні», – говорить він.

Через сепаратистську й терористичну діяльність на Донбасі в доволі складній ситуації опиняється цілий ряд українських машинобудівних підприємств. Наприклад, запорізький автомобільний завод 30–40 % комплектуючих отримує зі Сходу України. Нині, за інформацією власника корпорації УкрАвто Т. Васадзе, запас комплектуючих на підприємстві вже закінчується й воно змушене шукати інших постачальників комплектуючих. Це може негативно позначитись не лише на обсягах виробництва, а й на собівартості продукції та, відповідно – на конкурентоспроможності вітчизняних автомобілебудівників. Аналогічні проблеми через дестабілізацію ситуації на Донбасі виникають і на деяких інших підприємствах, розташованих за межами цього регіону.

Певні проблеми з організацією виробництва через військові дії мають й безпосередньо промислові підприємства Донбасу, навіть ті, що постачають значну частину своєї продукції в Росію та Білорусь, які сепаратисти із самопроголошених Донецької та Луганської народних республік вважають дружніми державами. Так, компанія А. Недовеса «Атомозапчастина», що випускає клапани для двигунів внутрішнього згорання, у травні навіть збільшила обсяги продажу своєї продукції на 10 %. Але при цьому подорожчали перевезення комплектуючих та готової продукції через подовження маршрутів доставки у зв'язку з необхідністю оминати «гарячі точки» в Донецькому регіоні.

Про загрозу втрат урожаю заговорили й аграрії Донбасу. Зокрема, у Міністерстві аграрної політики говорили про те, що частина сільськогосподарських угідь фактично вилучена з виробничого процесу через бойові дії. Також аграрії Донбасу звернули увагу на необхідність прямого перевезення зернових з поля на елеватор і визначення елеваторів, які могли б ухвалювати зерно. Крім того, вони висловили стурбованість недостатнім запасом засобів пожежогасіння на місцях збирання врожаю й недостатнім забезпеченням комбайнами та паливом для збирання врожаю. Однак перебіг

ситуації на Донбасі свідчить, що найближчим часом перелічені проблеми розв'язати не вдасться. А відтак і втрати в аграрному секторі цього регіону неминучі.

За січень – травень 2014 р. порівняно із січнем – травнем попереднього промислове виробництво Донецької області скоротилося на 12,1 %. При цьому з початку 2014 р. виробництво знизилося в усіх без винятку основних видах промислової діяльності області. Особливо криза позначилася на підприємствах машинобудування – виробництво скоротилося більш як на 32 % (порівняно з аналогічним періодом минулого року), хімічної промисловості – на 36 і легкої промисловості – майже на 38 %. Аналогічна картина спостерігається і в Луганській області. Уже за перші чотири місяці 2014 р. на 17 % скоротилося текстильне виробництво, на 40 – обсяги випуску гумових та інших неметалевих виробів, на 10 % – хімічної продукції. Збитки хімічних підприємств Донецької області вже перевищили 5 млрд грн, металургійних – майже 4,5 млрд, машинобудівних – понад 2,5 млрд грн. Збитки підприємств Луганської області вже досягнули 18 млрд грн, перевищивши торішній аналог у 7,5 раза.

Якщо враховувати, що внесок Донбасу у ВВП України становить близько 16 %, то наслідки нинішньої кризи регіону, поза сумнівом, позначатися на економіці країни в цілому.

Хоча найбільшої загрози, звичайно, зазнає виробнича сфера і бізнес у цілому самого Донбасу. Адже конфіскація товарів й іншого майна місцевих підприємців та майна інших громадян представниками самопроголошених республік та просто мародерами стала звичайним явищем у контрольованих сепаратистами районах Донбасу. І випадок з пограбуванням гіпермаркету німецької компанії Метро Кеш енд Кері в Донецьку та відділень ПриватБанку по всьому Донбасу, які висвітлювалися в багатьох ЗМІ, стали лише найгучнішими та знаковими в довгому ряді подібних подій. Рятуючись від пограбувань, місцевий бізнес, особливо малий та середній, часто зменшує масштаби своєї діяльності, а то й зовсім припиняє її. Все це тягне за собою збільшення собівартості продукції місцевих підприємств, а відтак – і зниження їх конкурентоспроможності, втрати їх матеріального майна та фінансового капіталу, недоотримання бізнесом відповідних прибутків. Далі – скорочення робочих місць, зменшення податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів тощо.

Достеменно говорити про загальну величину економічних втрат від сепаратистської й диверсійної діяльності на Донбасі та за його межами поки важко. Наприклад, енергогенеруюча компанія «Донбасенерго» попередньо оцінює вартість відновлення постраждалої в результаті бойових дій Слов'янської теплоелектростанції (ТЕС) у 400 млн грн. Станція належить донецькому мільйонеру І. Гуменюку. Утім, малоймовірно, що держава проігнорує питання відновлення роботи цього енергетичного об'єкта. Адже на станції працюють близько 1900 осіб. Тому держава якісь витрати, хоча б опосередковані, на відновлення Слов'янської ТЕС, мабуть, все-таки нестиме. Крім того, за повідомленнями ЗМІ, у Слов'янську пошкоджені або

зруйновані 10 % будівель. Мабуть, доволі значна частина цих будівель, що перебуває у державній та комунальній власності, а також помешкання громадян, потребуватимуть для свого відновлення матеріальної та фінансової допомоги української держави. Утім, у Слов'янську зосереджена лише відносно невелика частина підприємств, об'єктів виробничої та соціальної інфраструктури не лише всього Донбасу, а навіть тієї його частини, де проходили активні бойові дії.

Звичайно, поки всю територію Донецької та Луганської областей не звільнено від сепаратистів, достеменно оцінити загальну величину навіть лише прямих економічних втрат від їх сепаратистської й диверсійної діяльності у вигляді зруйнованих підприємств, об'єктів виробничої та соціальної інфраструктури, житла тощо неможливо. Однак, як заявив Прем'єр-міністр України А. Яценюк, на відновлення інфраструктури в Донецькій та Луганській областях станом на 9 липня 2014 р. необхідно 8,1 млрд грн.

Щоправда, оглядачі деяких ЗМІ (деякі експерти) висловлювали думку, що озвучена Прем'єр-міністром А. Яценюком: «Нинішня сума коштів, необхідна для відновлення об'єктів, зруйнованих бойовими діями на Донбасі завищена». Можливо вони й мають рацію. Утім зазначимо, що остаточна інвентаризація буде проведена лише після припинення масштабних воєнних дій на Донбасі.

Однак враховуючи перелік населених пунктів цього регіону, які треба очистити від сепаратистів, а також імовірність подальшої диверсійної діяльності на господарських об'єктах Донбасу, можна очікувати на подальше зростання потреб у коштах на відновлення зруйнованих об'єктів Донбасу. Тому вже сьогодні стає зрозумілим, що залежно від того, як буде розгортатись воєнна ситуація на Донбасі надалі, насамперед навколо обласних центрів – Донецька і Луганська, сума прямих вітчизняної економіки втрат від сепаратистської та диверсійної діяльності може значно зрости. І нема сумніву, що вона зможе перевищити рівень 10 млрд грн.

Відшкодування всіх цих втрат лягатиме додатковим навантаженням на державний та місцеві бюджети, накопичення підприємств і населення. Як це не парадоксально, але відновлення господарства та інфраструктури Донбасу в майбутньому може служити поштовхом до значної активізації ділової активності не лише в цьому регіоні, а й в Україні в цілому. Однак ця ділова активність насамперед відновлюватиме втрачений раніше українським суспільством реальний капітал, а менше ресурсів буде спрямовуватись на його збільшення та якісне удосконалення. Це, у свою чергу, негативно впливатиме на міжнародну конкурентоспроможність української економіки в цілому.

Як зазначалося вище, непрямі втрати української промисловості й економіки в цілому від подій на Донбасі обчислити вкрай важко, хоча наявність таких втрат ні в кого з фахівців сумнівів не викликає. Щоправда, на національному рівні в липні поточного року масштаби таких потенційних непрямих втрат ще не стали очевидними. А деякі провідні галузі української

економіки навіть демонстрували доволі непогані результати. Наприклад, у Луганській і Донецькій областях воєнні дії, які, на щастя, в основному, обійшли стороною міста присутності найбільших металургійних підприємств. Водночас було зафіксовано кілька захоплень шахт, які переважно видобувають енергетичне вугілля. Залізничні перевезення й портові відвантаження також здійснюються стабільно, однак помітно збільшилася кількість терактів, пов'язаних з підривом залізничних колій. Це турбує відправників і одержувачів вантажів, переважна більшість яких на Донбасі – промислові підприємства, пов'язані з гірничо-металургійним комплексом (ГМК) України.

І хоча результати роботи вітчизняної металургійної галузі цього року дещо нижчі за минулорічні, перспективи її подальшого розвитку поки викликають доволі оптимістичні очікування у експертів. Так, за даними ВО «Металургпром», у першому півріччі 2014 р. металургійними підприємствами України було вироблено 15,5 млн т сталі (мінус 6 % до першого півріччя 2013 р.), 14,4 млн т чавуну (мінус 1 %) і 13,6 млн т загального прокату (мінус 7 %). У червні виплавка сталі становила 2,6 млн т, що на 6 % гірше результатів червня 2013 р. Фактичний показник середньодобової виплавки сталі другий місяць підряд виявляється вище планового (цього разу також на 4,7 %), що може говорити про перестраховку з боку «Металургпрому» при складанні прогнозних галузевих балансів. Водночас, за даними аналітичного порталу idc-met.com, за п'ять місяців 2014 р. з України було експортовано 11,4 млн т металургійної продукції, що на 3,1 % більше аналогічного показника 2013 р. При цьому експорт сталевих прокату знизився на 7,8 %, експорт напівфабрикатів практично не змінився – 4,6 млн т (плюс 0,3 %). Зростання було досягнуто переважно за рахунок збільшення зовнішніх відвантажень сировинних матеріалів (чавун, феросплави, сталевий лом та ін.) на 67,6 %, до 1,9 млн т. Червень – період збирання замовлень на проведення й поставку сталевих прокату в липні – початку серпня, які є періодом відпусток і зниження ділової активності. Тому, на думку експертів, не дивно, що на ринку не відбулося якихось істотних змін.

По суті, визначальною для розвитку вітчизняної чорної металургії залишається кон'юнктура міжнародних ринків. Попри її коливання в різних сегментах товарів ГМК та на різних регіональних ринках, у цілому вона залишається доволі сприятливою для розвитку вітчизняного гірничо-металургійного комплексу. А потреби у відновленні підприємств, виробничої та соціальної інфраструктури, житла на Донбасі лише стимулюватимуть зростання попиту на метал на внутрішньому українському ринку, що на далі служитиме лише додатковим каталізатором розвитку вітчизняного ГМК.

Тобто, за умови локалізації диверсійної та терористичної діяльності зоною проведення антитерористичної операції на Донбасі, загрози технологічних та економічних втрат українських підприємств за межами цього регіону можна буде істотно зменшити.

Водночас цього року істотно зросли загрози енергетичній складовій

економічної безпеки нашої держави. Насамперед, ідеться про перспективи забезпечення України газом. Росія припинила поставки газу в Україну. Перспективи розв'язання газового конфлікту між Україною та Росією перейшли, насамперед, у судову площину. І хоча Україна, за висновками деяких фахівців, має непогані перспективи для розв'язання цього газового конфлікту в Стокгольмському арбітражному суді на свою користь, однак, згідно з експертними оцінками до кінця цього року суд може не встигнути ухвалити своє рішення.

Тому українська влада вживає заходів для організації реверсних поставок газу в Україну. Зі свого боку російський «Газпром» погрожує припинити поставки газу тим європейським компаніям, які здійснюватимуть реверсні поставки газу в Україну. Крім того, за повідомленнями ЗМІ, російський «Газпром» наприкінці першого півріччя цього року розпочав ремонтні роботи на магістральних газопроводах, що йдуть в обхід території України («Північний потік» та «Ямал – Європа») та наповнює до зимово-осіннього періоду підземні сховища газу (ПСГ), що належать йому в країнах Європейського Союзу. Мета цих заходів – мінімізувати залежність «Газпрому» від транзиту газу до Європи територією України.

Так, у першій половині цього року, за інформацією оператора газотранспортної системи «Укртрансгаз», обсяги транзиту російського газу територією України скоротилися до 35,148 млрд куб. м або на 8 % порівняно з аналогічним періодом минулого року. Причому обсяг газу, який транспортували через Україну у європейські країни, за підсумками 2013 р., збільшився на 3,2 % порівняно з 2012 р., – до 86,1 млрд куб. м. У 2012 р. транзит російського газу через територію України становив 84,261 млрд куб. м, що на 19,13 % менше за показник 2011 р. Таким чином, цілком очевидно, що Росія прагне мінімізувати обсяги свого газу, що постачатиметься до європейських країн транзитом через територію України.

Однак проведені нещодавно в СІАЗ НБУВ дослідження (**Див. матеріали СІАЗ в «Україна: події, факти, коментарі». – 2014. – № 10. – С. 30–48**) засвідчили високий ступінь взаємозалежності учасників європейського газового ринку в трикутнику «Росія – Україна – Європа». Тому вельми малоімовірно, що «Газпром» в осінньо-зимовий період 2014–2015 рр. зможе повністю відмовитись від транзиту свого газу до Європи територією України та при цьому заблокувати реверсні поставки газу з Європи до України. Така російська блокада реверсу газу в Україну може мати лише частковий характер. При цьому, за умов такої часткової російської блокади, коли реверсні поставки газу в Україну через Словаччину здійснюватимуться лише по одному з чотирьох магістральних трубопроводів наявних на території цієї країни, в Україні у осінньо-зимовий період 2014–2015 рр. імовірний доволі суттєвий дефіцит газу.

Водночас, як стверджує головний радник голови правління НАК «Нафтогаз України» Ю. Вітренко, Україна зможе перезимувати і без російського газу. Нинішні темпи закачування газу в українські сховища й збільшення його закупівель у Європі з вересня цього року, на його думку,

дають змогу Україні забезпечити опалювальний сезон навіть без поновлення поставок російського природного газу.

За його словами, дефіцит споживання газу в обсязі 7 млрд куб. м, що може сформуватися порівняно з минулим роком, покривається за рахунок енергоефективності, переходу на альтернативні види палива, а також скорочення споживання газу через скорочення виробництва в Україні, у тому числі й за рахунок ситуації на Сході нашої держави.

З іншого боку, не можна відкидати й таких варіантів перебігу подій, коли загроза дефіциту газу в Україні у осінньо-зимовий період 2014–2015 рр. послабне. Це може статися як у випадку збільшення потужностей реверсних поставок газу в Україну територією Словаччини, так і у випадку досягнення досудового компромісу між Україною та Росією на прийнятних для нашої держави умовах. У цьому контексті вельми симптоматичною є заява віцепрем'єр-міністра уряду В. Гройсмана про закупівлю Україною в Російській Федерації 6–7 млрд куб. газу у 2014 р. При цьому В. Гройсман відзначив безпідставність спроб Російської Федерації підняти ціну на газ вище передбаченої контрактом.

На думку оглядачів деяких ЗМІ, «загалом можна бути певним, що за належної мобілізації всіх ресурсів цю зиму країні з більшими чи меншими втратами вдасться пережити і без відновлення постачання російського газу ... Натомість відкритим залишається питання , що робити з опалювальним сезоном 2015–2016 рр. Адже цього сезону ми матимемо у сховищах майже 9 млрд куб. м російського блакитного палива, закачаного до припинення постачань у червні, а за умови повного спустошення сховищ до початку травня 2015-го буквально за п'ять місяців у потрібно буде закачати принаймні стільки само газу. Досягнути цього лише за рахунок наявних (навіть із «малим транзитом» через Словаччину) потужностей реверсу буде неможливо, бо їх пропускна спроможність за п'ять місяців – 7–7,5 млрд куб. м , котру, як показав досвід, навіть улітку важко використати на всі 100 %. У Москві знають про це й чекатимуть, якщо треба, і наступного опалювального сезону, який у такому разі потребуватиме ще більшої економії або додаткових альтернативних джерел постачання, аніж цьогорічний» (*Український тиждень. – 2014. – № 28. – С. 28–29*).

Щоправда, від російської дипломатії можна очікувати дій ворожих до України ще на двох напрямках, які генерують загрози енергетичній складовій національної економічної безпеки України. Перший напрям – лобіювання Росією у Європейському Союзі (ЄС) згоди на будівництво газопроводу «Південний потік» з тим, щоб у майбутньому ще більше послабити технологічну залежність «Газпрому» від експорту газу через територію України.

Як зазначають деякі оглядачі, «Європа і словом не згадала про проект запропонованого Росією і «Газпромом» газопроводу «Південний потік» у розробленій наприкінці травня та доповненій 16 червня довгостроковій стратегії своєї енергетичної безпеки – European Energy Security Strategy (EESS). Вона обговорювалася в Брюсселі впродовж останнього місяця і,

зрештою, стала одним із ключових пунктів під час останнього саміту ЄС 26 – 27 червня в Брюсселі. Трохи раніше єврокомісар з питань енергетики Г. Еттінгер заявив: «Проект «Південного потоку» буде заморожений доти, доки він не відповідатиме європейському праву». А країни – члени ЄС, які самовільно вдаватимуться до дій щодо його реалізації, повинні «зважати на наслідки». У тому самому інтерв'ю в газеті Handelsblatt єврокомісар наголосив: він сподівається на розв'язання суперечки між Києвом і Москвою «на обопільних умовах», що вказує на прагнення ЄС зберегти за Україною роль головного транзитера газу. Відмова європейців від перспективи подальшого збільшення поставок газу з Росії маршрутами в обхід України посилює позиції Києва, який хоче позбавити «Газпром» можливості взяти під контроль вітчизняну ГТС і одночасно зробити її частиною загальноєвропейської газотранспортної системи. З іншого боку, чиновники в Брюсселі ведуть з Росією свою власну гру, і Київ повинен це враховувати, адже їхнім головним завданням залишається забезпечення безперебійності поставок у Європу» (*Дзеркало тижня. – 2014. – № 24. – С. 5*).

З іншого боку підтримку «Південному потоку» у тій чи тій формі висловили такі члени ЄС, як Австрія, Болгарія, Італія та Угорщина, а також Сербія. Утім, один із провідних британських фахівців у сфері антимонопольного та енергетичного права, професор Університету Сіті в Лондоні А. Рейлі висловив упевненість у тому, що «Південний потік» тепер мертвий проект». На його думку, це пов'язано з тим, що уряд США застосував широкий спектр санкцій до громадян й підприємств Російської Федерації, частина з яких мають відношення до проекту «Південний потік». Тому не можна відкидати ймовірність того, що Росія погодиться на якісь тактичні поступки Україні з метою отримання згоди від ЄС в цілому на прокладання «Південного потоку».

Другий напрям економіко-енергетичних загроз національній безпеці України пов'язаний з потенційними можливостями використання Росією поставок палива для українських атомних електростанцій (АЕС) як важеля економічного й політичного впливу на нашу державу. Нині вітчизняні ЗМІ майже не приділяють уваги питанням розвитку українсько-російських відносин у атомній енергетиці. Однак, враховуючи надзвичайно високу залежність українських АЕС від поставок російського палива, не можна бути впевненим, що керівництво Росії не спробує використати цей важіль технологічного, економічного і, нарешті, політичного тиску на Україну для досягнення своїх геополітичних цілей. Для зменшення загроз національній економічній безпеці у сфері атомної енергетики потрібно й надалі шукати нові шляхи постачання палива для українських АЕС (співробітництво з американською компанією Westinghouse – лише початковий крок у цьому напрямі) та здійснювати моніторинг ринкової стратегії й тактики світових лідерів у сфері атомної енергетики. Масштаби економічних проблем, які можуть виникнути в українській атомній енергетиці, нині значною мірою залежать від поведінки Росії. Однак, враховуючи нинішні відносини Росії з розвинутими країнами, значення репутації надійного постачальника палива

для АЕС на ринку та наявність на українському ринку такого потужного постачальника палива для АЕС, як Westinghouse, малоімовірно, щоб на найближчим часом Росія вдалася до якихось дій, здатних істотно погіршити економічний стан української атомної енергетики.

Не тільки військові, а й економічні загрози національній безпеці нашої держави несуть у собі українсько-російські відносини у сфері оборонно-промислового комплексу (ОПК). Згідно з оцінками українських військових експертів, втрати України від припинення військово-технічного співробітництва (ВТС) з РФ не перевищать 300 млн дол. на рік. Оцінки ж російських експертів щодо втрат України від припинення ВТС із Росією мають переважно емоційно-апокаліпсичний характер, але не дають фінансово-економічну оцінку результатів цього процесу. Питання втрат російського ОПК від припинення ВТС з Україною є також доволі болючим і для Росії, але ця проблема не є об'єктом цього дослідження.

Водночас, за повідомленнями ЗМІ, США та західні країни можуть допомогти Україні просувати свою зброю на ринках третіх країн та заповнити українські військово-ремонтні заводи. Це питання в червні цього року обговорювали заступник помічника держсекретаря США з питань регіональної безпеки і військової оборони Г. Кознера з представниками профільних структур і відомств у Києві. Озвучений американською стороною план допомоги Україні передбачає: нарощування військово-технічної співпраці України зі США та ЄС, а також сприяння і взаємодію у здійсненні Україною ВТС на ринках третіх країн. Поки достеменно оцінити результати співробітництва із західними партнерами для українського ОПК важко, однак певною компенсацією від порушення ВТС із Росією воно буде.

У цілому нині відбувається певна трансформація зовнішніх загроз національній економічній безпеці України. Їх перебіг знаходить відображення у відповідних показниках зовнішньоекономічної діяльності нашої держави. Зокрема, майже протягом останнього десятиріччя Україна мала негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами, пов'язане, насамперед з випереджаючими темпами зростання вартості імпорту товарів порівняно з їх експортом. Утім, не виключено, що найближчим часом ситуація у цій сфері може доволі радикально змінитись. Так, за даними Держаної служби статистики, у січні – квітні 2014 р. сальдо української зовнішньої торгівлі товарами (без урахування тимчасово окупованих територій Автономної Республіки Крим і м. Севастополь) стало позитивним і сягнуло 350,6 млн дол. США.

Таке сталося оскільки у січні – квітні 2014 р. вартість експорту українських товарів скоротилась на 7,3 % порівняно з відповідним періодом минулого року, тоді як вартість імпорту товарів в Україну нинішнього року зменшилась на 22,1 %. Причому, попри скорочення загальної вартості вітчизняного експорту, темпи експорту деяких товарів зростали. Насамперед це стосується продукції агропромислового комплексу та деяких інших сировинних й напівсировинних товарів. У цей же період загострення соціально-політичної ситуації в Україні ще не позначилося на експорті

продукції вітчизняної металургії та машинобудування. Динаміка експорту цих галузей перебувала під впливом раніше сформованої кон'юнктури міжнародних ринків.

Характерною ознакою географічної структури української зовнішньої торгівлі товарами цього року є скорочення обсягів вітчизняного експорту до Росії та ряду інших країн СНД. Так, вартість українського експорту до Російської Федерації у січні – квітні 2014 р. становила лише 77,4 % від аналогічного показника минулого року. Однак, попри те, що у ЗМІ цього року доволі регулярно з'являються повідомлення про обмеження українського експорту до Росії, основні цьогорічні зрушення в українсько-російській торгівлі, мабуть, обумовлені не стільки останніми діями російської влади, а більш ранніми чинниками. Адже з початку цього року експорт українських товарів скоротився й до інших країн СНД, крім Туркменістану та Узбекистану, а не лише до країн Митного союзу. А це може свідчити, що скорочення попиту на українські товари на пострадянському просторі відбувалося під впливом кон'юнктури всього світового ринку. Мабуть, саме стагнація економіки розвинутих країн світу та відповідне скорочення попиту на низку сировинних товарів із країн СНД, насамперед, сприяли, наприклад, скороченню попиту на продукцію вітчизняного машинобудування.

Останнім часом динаміка економіки розвинутих країн поліпшилась. А це, у свою чергу, може дати поштовх й до зростання експорту українських товарів. Тому й негативний вплив обмежень Росії у двосторонній торгівлі з Україною може позначитись, насамперед, на виробництві українських добрив через відсутність поставок російського газу. Подальші ж обмеження на експорт українських товарів до Росії, мабуть, уже не матимуть того впливу на українську економіку, як раніше. А інші країни-члени Митного союзу у двосторонній торгівлі з Україною виходитимуть, мабуть, насамперед зі своїх національних інтересів. Таким чином, очікувати подальшого загального скорочення експорту українських товарів вочевидь не варто. Виняток можуть становити, хіба що, підприємства, які розташовані в зоні проведення антитерористичної операції (АТО) на Донбасі.

Що ж стосується української зовнішньої торгівлі послугами, то вона за рахунок значних обсягів експорту послуг всіх видів транспорту, особливо трубопровідного, традиційно мала позитивне сальдо. Щоправда, значна частина транспортних послуг надавалася суб'єктам підприємництва з Росії та інших країн-членів Митного союзу (МС). Цілком очевидно, що, у контексті проведення Росією «гібридної війни» проти України, російська сторона намагатиметься максимально скоротити транзит всіх видів товарів (а не лише природного газу) територією України. Утім, слід враховувати, що ігнорування суб'єктами підприємництва з Росії та інших країн Митного союзу фактора економічної доцільності не може бути безмежним, а мінімізація транспортних витрат є важливим чинником конкурентоспроможності їх товарів на міжнародних ринках. Тому цілком обґрунтовано можна припустити, що, у разі забезпечення безпечного

транспортування вантажів своєю територією, насамперед через мінімізацію кількості терористичних актів на українських транспортних комунікаціях, Україна й надалі зможе розраховувати на такі обсяги експорту транспортних послуг (транзиту товарів), які зможуть забезпечити позитивне сальдо в українській зовнішній торгівлі послугами.

Причому оскільки даних державної статистики про зовнішньоекономічну діяльність України в першому півріччі 2014 р. поки немає, тому й достеменно оцінити у конкретних статистичних показниках імовірні загальні втрати вітчизняної зовнішньої торгівлі від бойових дій на Донбасі та загострення відносин з Росією поки неможливо.

Утім, мабуть, одним з основних джерел загроз національній економічній безпеці у сфері міжнародних відносин нині є незрозуміла для багатьох в Україні відстрочка ратифікації Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом (ЄС). Це пов'язано з тим, що, з одного боку, такий потужний зовнішньоекономічний партнер України, як Росія, іде, по суті, шляхом ескалації «торгової війни» з нашою державою. А, з іншого боку, зволікання зі створенням зони вільної торгівлі (ЗВТ) України з її іншим великим торговим партнером – ЄС, що могло б якоюсь мірою компенсувати фінансові втрати вітчизняної економіки від погіршення відносин з Росією, затягується.

Механізм інформаційно-психологічного впливу цих подій на національну економічну безпеку України ми розглянемо нижче. А тут лише зазначимо, що таке неоднозначне зволікання з ратифікацією Угоди про асоціацію між Україною та ЄС негативно впливатиме на бізнес-клімат, підприємницьку й, зокрема, інвестиційну, діяльність в Україні. І це є однією з доволі вагомих загроз національній економічній безпеці.

У цілому, нинішні події в Україні дали підстави експертам прогнозувати скорочення валового внутрішнього продукту (ВВП) нашої держави у 2014 р. Так, міжнародне рейтингове агентство Standard&Poor's прогнозує зниження ВВП України у 2014 р. на 7 %. У 2015 р. зростання ВВП буде нульовим, а у 2016 і 2017 р. варто очікувати зростання на 3 і 4 % відповідно. Номінальний ВВП України у 2014 р., як вважає агентство, становитиме 135 млрд дол., у 2015 р. – 144 млрд дол., у 2016 р. – 160 млрд дол., а у 2017р. – 182 млрд дол. США. Крім того, як повідомлялося в ЗМІ, міжнародне рейтингове агентство Moody's прогнозує зниження ВВП України на 5–10 % у 2014 р., тоді як інше міжнародне рейтингове агентство – Fitch прогнозує цьогорічне зниження ВВП нашої держави на 5 %. А Європейський банк реконструкції та розвитку прогнозує зниження валового внутрішнього продукту України у 2014 р. на 7 %. Міжнародний валютний фонд дає прогноз зниження ВВП України цього року на 5 %. Причому свого часу міністр економічного розвитку і торгівлі України П. Шеремета допускав зниження вітчизняного ВВП більш ніж на 3 % за підсумками 2014 р. Також ЗМІ згадують, що наприкінці березня Кабінет Міністрів прогнозував зниження ВВП у 2014 р. на 3 %.

Щоправда, уже в середині липня оглядачі деяких ЗМІ наголошували, що «після падіння на 1,1 % у першому кварталі та, імовірно, дещо більшого зниження у другому не видно жодних підстав говорити про зменшення ВВП за результатами року на 5 %, як очікував уряд, або на 4,6 %, як передбачають НБУ й травневий консенсус-прогноз Мінекономрозвитку, який об'єднує оцінки 15 організацій. Про такі темпи падіння можна говорити лише в тому випадку, коли порівнювати щорічний обсяг виробництва в Україні без Криму (3 % ВВП) з минулорічним в усій державі. Або якщо протистоянню на Донбасі надаватимуть чергових зовнішніх поштовхів».

Узагалі, імовірність реалізації більш песимістичних прогнозів динаміки ВВП України цього року зростатиме залежно від термінів проведення бойових дій на Донбасі, їх масштабів та інтенсивності.

(Закінчення в наступному номері).

Партійна позиція

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Перспективи участі ВО «Свобода» в дострокових парламентських виборах

Після завершення президентської кампанії одним з важливих питань стало проведення дострокових парламентських виборів. Соціологи та політологи сходяться на думці, що парламентські вибори провести необхідно, адже нинішній склад Верховної Ради не користується довірою суспільства. Проте відсутня єдина думка щодо того, коли ці вибори проводити і за яких умов. Як відомо, провести дострокові вибори в парламент – одна з передвиборних обіцянок П. Порошенка. В інавгураційній промові Президент підтвердив, що від своїх слів не відмовляється. «Чинний склад Верховної Ради не відповідає настроям суспільства», – заявив він, гарантувавши повне перезавантаження влади.

Разом з тим значна частина народних депутатів не готова до такого перебігу подій. Рейтинг багатьох з них неухильно знижується. Вибори до Київради підтвердили попит суспільства на нові політичні сили, і дострокові вибори до Верховної Ради України зроблять цей тренд ще помітнішим. Як зазначив О. Черненко, голова Всеукраїнської громадської організації «Комітет виборців України», ще донедавна мало хто ставив під сумнів сам факт проведення дострокових парламентських виборів. Дискутували лише про прийнятну дату, легітимні механізми розпуску парламенту та новий виборчий закон. «Президент був налаштований рішуче, а народні депутати, як би їм не хотілося продовжити своє існування до 2017 року, усвідомлювали невідворотність політичної відповідальності за повну дискредитацію парламентаризму в Україні», – наголосив О. Черненко.

Він вважає, що сьогодні можна знайти тисячу причин, чому ці вибори не проводити. «Хтось посилається на війну. Але давайте дивитися правді в очі. До ймовірної дати проведення виборів ще більше трьох місяців. Якщо за цей час Україні не вдасться повернути контроль над територією Донбасу, то така ситуація може продовжуватися роками», – підкреслив О. Черненко.

Утім, він вбачає реальні причини саботажу позачергових виборів у небажанні окремих політиків і політичних сил йти на вибори. Адже результати президентських виборів стали відверто невтішними для парламентських партій, окремі з яких можуть узагалі не подолати виборчий бар'єр.

За словами експерта, останнім часом спостерігається позитивна динаміка лише у кількох партій. Зокрема, президентської «Солідарності» (з прив'язкою до імені П. Порошенка динаміка вища, без прив'язки менша), Радикальної партії Ляшка та «Громадянської позиції» А. Гриценка. Рейтинги інших партій – завмерли на місці або зменшуються в бік статистичної похибки. Тому, на думку експерта, саботаж перевиборів з боку значної частини парламентарів очевидний. «Наївні, вони думають, що до 17-го року щось зміниться. Замість того, щоб мінятися самим вже сьогодні і сміливо йти на перевибори», – зазначив О. Черненко.

Поштовхом до активізації дискусій стосовно перевиборів до Верховної Ради став вихід 24 липня фракцій партії УДАР і ВО «Свобода» з коаліції, що може бути підставою для розпуску Верховної Ради України і призначення дострокових парламентських виборів. Але існує імовірність створення нової коаліції, щоб не допустити розпуску парламенту. Як зазначив народний депутат М. Томенко, частина народних депутатів можуть спробувати створити свою коаліцію. «Люди Януковича, починаючи з третьої години ранку, коли стало відомо, що “Свобода” і УДАР виходять з коаліції, почали роботу щодо формування нової більшості», – зазначив політик.

За його словами, ця частина людей сьогодні працює з представниками проукраїнських фракцій, говорячи про те, що шанси стати депутатами є не у всіх, а от гроші заробити шанси є. «Але я переконаний, що це не допоможе. Ми місяць активно попрацюємо, указ Президента з'явиться 24 або 25 серпня а 26 жовтня ми підемо на вибори», – наголосив М. Томенко.

У свою чергу лідер фракції «Свобода» О. Тягнибок застерігає колег по парламенту від спроб переформатувати коаліцію. «Навіть якщо хтось має намір тут щось доукомплектувати, ми не допустимо, щоби в цьому парламенті з'явилась яка інша більшість», – заявив О. Тягнибок.

Він запевнив, що «Свобода» має важелі «в тому числі і неформальні», для того щоб зупинити процес можливого створення нової коаліції.

О. Тягнибок також зазначив, що розпад нинішньої більшості не заважатиме депутатам синхронно голосувати в залі по важливих законопроектах, таких як повернення до пропорційної системи виборів та проведення люстрації.

Дехто з експертів вважає, що у випадку дострокових виборів до парламенту можуть не пройти не лише представники лівих, а й правих

партій. Як зазначив директор департаменту внутрішньої політики Міжнародного центру перспективних досліджень Я. Ковальчук, КПУ та ВО «Свобода», лідери яких отримали досить низьку підтримку під час президентської кампанії (1,51 та 1,16 % відповідно) ризикують узагалі не потрапити до парламенту.

Треба зазначити, що КПУ може бути заборонена і у цьому випадку взагалі не братиме участі у виборах. Але поки що рішення суду немає, і комуністи ще зберігають надію на підтримку виборців з південного сходу країни. «У комуністів є шанси отримати місця в парламенті, якщо в голосуванні братиме участь Донбас. Люди там звикли голосувати за знайомі їм партії. Але їх результат, імовірно, буде значно меншим, ніж у 2012 р.», – вважає Я. Ковальчук.

Натомість «Свобода», на думку Я. Ковальчука, матиме більше шансів на парламентських виборах, якщо об'єднається з іншими гравцями націоналістичного спрямування.

Ще напередодні президентських виборів заговорили про можливе співробітництво ВО «Свобода» з «Правим сектором». Тоді О. Тягнибок заявляв, що не виключає співробітництва з партією «Правий сектор» і з її лідером Д. Ярошом. Також лідер партії ВО «Свобода» позитивно оцінив появу політичної партії «Правий сектор». «Ми не виключаємо, що можуть бути домовленості з іншою націоналістичною політичною силою (партією “Правий сектор”), до речі, появу якої ми позитивно сприймаємо», – зазначив О. Тягнибок.

Крім того, він висловив сподівання, що «Правий сектор» зможе пройти до Верховної Ради за результатами парламентських виборів. На його думку, це свідчить про збільшення кількості прихильників націоналістичної ідеології в Україні.

Але ні тоді, ні тепер О. Тягнибок не говорив про єдиний блок із «Правим сектором» і малоімовірно, що вони стануть союзниками під час виборчої кампанії.

Частина експертів вважає, що ВО «Свобода» має всі шанси знову потрапити до Верховної Ради. Зокрема, таку думку висловив політолог О. Гарань. За його словами, результат лідера «Свободи» О. Тягнибока на президентських виборах не є реальним показником підтримки цієї партії, адже багато виборців «Свободи» на президентських виборах віддали свої голоси П. Порошенку, щоб він переміг у першому турі. «При цьому “Свобода” показала високі результати на місцевих виборах – наприклад, уперше пройшла до Київради, змогла утворити фракцію в Черкаській міськраді, забезпечила перемогу свого кандидата на виборах мера Прилук», – зазначив експерт.

Він вважає, що «Свобода» як політична сила користується більшою підтримкою, ніж її лідер, і у «Свободи» є важливий плюс в очах частини виборців – ідеологічна послідовність. При цьому поступово вона еволюціонує від край правої сили в бік консерватизму. «І цей процес ще не завершений. Проте зараз перед партією з'явилися нові ризики – їй доведеться

відповідати за дії та результати роботи нинішнього Кабміну», – заявив експерт.

На думку експерта школи політичної аналітики при НаУКМА П. Бурковського, на парламентських виборах виборці орієнтуватимуться не на лідерів партій, а на їх ідеологію. «Майдан був революцією «свободи проти» – проти корупції, проти тиранії. Наступні парламентські вибори теж будуть вибором проти. Це означає, що люди не будуть орієнтуватися на лідерів партій, оскільки цей фактор багато в чому себе дискредитував», – зазначив експерт.

На його думку, виборці будуть дивитися на те, носіями якої ідеології ці лідери є: вони націоналісти, праві чи ліві? Тобто, які в них погляди на найважливіші питання розвитку Української держави і економіки.

П. Бурковський наголосив, що останні події в країні серйозно змінили політичний ландшафт. «У нас зараз складається дуже цікава ситуація, коли лівий політичний фланг зруйнований. Жодних представників партій лівого спрямування зараз на горизонті не видно. Компартія повністю себе дискредитувала співпрацею з Росією і сепаратистами. Тоді як на правому фланзі у нас залишається ідеологічна сила – партія «Свобода», – підкреслив експерт.

Він вважає, що, як і на парламентських виборах 2012 р., «Свобода» буде й далі отримувати голоси завдяки своїй ідеологічній стійкості.

У свою чергу аналітики Міжнародного центру перспективних досліджень Inside Ukraine зробили висновок, що партії «Батьківщина» та «Свобода» можуть стати новою парламентською опозицією після дострокових виборів у Верховну Раду. «Зважаючи на низький результат, отриманий на президентських виборах Ю. Тимошенко та О. Тягнибоком, очолювані ними партії, скоріше за все, готуватимуться до парламентських виборів у статусі опозиційних... Тим більше, що прийнятий нещодавно закон про парламентську опозицію наділяє її значними повноваженнями, зокрема, щодо головування у ключових парламентських комітетах», – зазначається в дослідженні Міжнародного центру перспективних досліджень Inside Ukraine.

Експерти центру зазначають, що Ю. Тимошенко потрібно реорганізувати свою політичну силу, і, перебуваючи в парламентській опозиції, це буде зробити зручніше. «Однак нішу “конструктивної опозиції” спробує зайняти і ВО “Свобода”. Побачивши провальний результат О. Тягнибока на президентських виборах, “свободівці” зрозуміли, що на парламентські вибори їм вигідніше йти в якості опозиції», – наголошується в дослідженні.

Але, у такому випадку, між партіями «Свобода» та «Батьківщина» може виникнути конкуренція за статус опозиції до Президента України. Водночас у нинішніх умовах парламентська фракція партії «Свобода» діє спільно з фракцією партії УДАР. Як відомо, під проектом постанови УДАРу про саморозпуск Верховної Ради підписалися також фракції «Свобода» і «Батьківщина», але оголосили про вихід з коаліції лише УДАР і «Свобода».

Крім того, «Свобода», як і «Батьківщина», виступає за запровадження воєнного стану на Донбасі. Зокрема, ще до «розвалу» коаліції представник фракції «Свобода» О. Кайда зазначив, що ВО «Свобода» виступає і за введення воєнного стану, і за дострокові парламентські вибори. За його словами, план дій, який пропонує фракція «Свобода», полягає в такому: «Вводимо воєнний стан, протягом місяця звільняємо території від терористів, сепаратистів, приймаємо одночасно нову виборчу систему, відкриті списки ... і після цього можемо призначати дострокові парламентські вибори на жовтень 2014 р.».

Щоправда, значна частина експертів сумнівається в політичній перспективі партії «Свобода», яка більше продовжує діяти як опозиція і постійно влаштовує скандали.

Заступник директора соціологічної служби Центру Разумкова М. Міщенко заявив, що успіх «Свободи» на минулих парламентських виборах був частково продиктований негативним ставленням виборців до экс-президента В. Януковича, оскільки ця партія сприймалась як антагоніст політики колишнього Президента. За сучасних умов ВО «Свобода» не зможе так активно використовувати опозиційні гасла і різко критикувати всю діючу владу, адже їм теж варто відповідати за дії влади.

Натомість представники «Свободи» намагаються вести себе як опозиціонери і виступають проти деяких ініціатив Президента. Зокрема, вони разом із представниками «Батьківщини» виступили з критикою президентських ініціатив змін до Конституції. Як інформують ЗМІ, фракція партії «Батьківщина» уповноважила голову фракції С. Соболева терміново звернутися до П. Порошенка з проханням відтермінувати розгляд проекту змін до Конституції. «Батьківщина» наполягає на тому, щоб Президент вніс новий проект змін до Конституції, який «не передбачає узурпацію влади новим главою держави та передбачатиме реальну децентралізацію влади».

У свою чергу фракція ВО «Свобода» також не має наміру підтримувати законопроекти з внесення змін у Конституцію, запропоновані для голосування. Про це журналістам повідомив депутат від «Свободи» Ю. Сиротюк. «Ми не будемо підтримувати жоден із двох законопроектів», – зазначив він.

Як відомо, на порядок денний засідання парламенту депутатам пропонувалося до розгляду законопроект № 2522а про зміни в Основний закон у частині посилення гарантій незалежності суддів і № 4178а, внесений П. Порошенком, про децентралізацію влади.

Ю. Сиротюк пояснив, що перший законопроект розроблено колишньою владою й він повністю не влаштовує фракцію, у той час як у законопроекті П. Порошенка «Свобода» не згодна з пунктом, яким фактично надається офіційний статус російській мові.

Ю. Сиротюк також наголосив, що якщо цю норму буде вилучено із законопроекту № 4178а, то «Свобода» його підтримає.

Експерти вкотре наголошують на тому, що радикальна опозиційна риторика та скандальні дії представників «Свободи» можуть відштовхнути

значну частину прихильників цієї політичної сили. До того ж виборці сьогодні уважно слідкують за відповідністю політики кожної політичної партії висловленим нею гаслам. Зокрема, професор політології А. Романюк зазначає, що після Майдану громадяни України прискіпливо спостерігають за діями всіх політичних сил, а надто парламентських. Партія «Свобода» потрапила під критику навіть на Львівщині, де вона на останніх парламентських виборах набрала майже 40 % голосів. Партію критикують за невиконання обіцяної програми. Є два індикатори, що вказують, чи виправдовує партія сподівання виборців: це реалізація програми і наявність необхідного для цього кадрового потенціалу. «Радикальна складова програми “Свободи” виявилася доброю в умовах боротьби за владу, а коли партія перейшла до влади, то її програма має бути змінена. Вхідження “Свободи” до структур влади показує те, що вона має проблему з кадровим потенціалом, не має добре підготовлених фахівців, які могли б обіймати ті посади, які належать до числа політичних», – вважає А. Романюк.

Громадські активісти виступають і проти кулуарних призначень. Вони вважають, що відбуваються маніпуляції довкола голів райадміністрацій і тепер, коли фактично представники ВО «Свобода» керують областю, стане очевидним, чи відповідають свободівці тим гаслам, з якими вони йшли у парламент.

Виборці критикують також діяльність ВО «Свобода» у парламенті. Ця політична сила не реалізовує свою програму в законах, зауважує політолог Л. Мандзій, хоча вже при владі.

За словами експерта, дії партії були спрямовані не на конструктив, а на деструктив, партія не намагалась шукати порозуміння через діалог, а воліла все списувати на те, що перебуває в опозиції.

Про те, що ВО «Свобода» не виправдала очікувань людей, говорить і керівник громадської організації «Комітет виборців України» на Львівщині О. Дащаківська.

Вона зазначила, що люди очікували чіткого плану дій від цієї партії і не розуміють боротьби за владу в складний для країни час. «Для виборця ключовими залишились два законопроекти, які “Свобода” подала у парламенті: це про заборону абортів і другий, проголосований після Майдану, про мову, який збурило суспільство. Ці два законопроекти є ілюстрацією того, чим займалась “Свобода”, яка не займалась господарськими, політичними питаннями, об’єднуючими справами, а відстоювала власні цілі і відволікала увагу виборців від якихось інших важливих проблем», – вважає О. Дащаківська.

За словами експертів, найбільше несприйняття викликало те, що підняття мовного питання ВО «Свобода» лише посилило напруження в країні, а інцидент у кабінеті тимчасового керівника НТКУ створив картинку для антиукраїнської пропаганди в російських ЗМІ й дав аргумент проти України постійному представнику Росії в ООН В. Чуркіну. «Замість того, щоб виконувати функції парламентської фракції і ухвалювати закони, які б сприяли українському книговидавництву чи перекладам фільмів українською

мовою, лунали голослівні заяви, які сприяли плану Кремля і Медведчука щодо поділу України на Схід і Захід», – зауважив громадський активіст А. Рожнятовський.

На думку критиків партії «Свобода», виборці очікували, що партія протидіятиме не лише антиукраїнській політиці, а й вирішуватиме економічні проблеми. При цьому експерти наголошують, що виборці самі винуваті в тому, кого обирають, хоча більшість виборців не усвідомлюють, що, голосуючи за ВО «Свобода» у 2012 р., вони певною мірою перекладали на цю політичну силу свою відповідальність за державу й оцінювали її представників через призму власних стереотипів та уявлень.

Отже, у нинішній складній ситуації, як політики, так і громадськість, яка їх обирає, мають підняти поріг відповідальності і забезпечити умови для досягнення відповідності між функціями Верховної Ради та її діяльністю, для оновлення системи влади в Україні (*Матеріал підготовлено за інформацією таких джерел: Гарань: На майбутніх парламентських виборах «Свобода» збереже своїх виборців // http://zik.ua/ua/news/2014/06/10/garan_na_maybutnih_parlamentskyh_vyborah_svoboda_zberezhe_svoih_vybortsiv_496213. – 2014. – 10.06; Перспективних лівих партій на виборах не буде, з правих залишається «Свобода», – політолог // http://zik.ua/ua/news/2014/06/23/perspektyvnyh_livyh_partiy_na_vyborah_ne_bude_z_pavyh_zalyshaietsya_svoboda_politolog_499831. – 2014. – 26.06; Після виборів «Батьківщина» та «Свобода» перейдуть в опозицію – експерти // <http://www.slovoidilo.ua/news/3310/2014-06-20/posle-vyborov-batkivcshina-i-svoboda-perejdut-v-opoziciyu---eksperty.html>. – 2014. – 20.06; Дострокові вибори парламенту: зараз або ніколи // <http://blogs.pravda.com.ua/authors/chernenko/53c7790f82888/>. – 2014. – 17.07; Томенко каже, що «люди Януковича» зманюють нардепів у нову коаліцію // <http://www.pravda.com.ua/news/2014/07/24/7032858/>. – 2014. – 24.07; Тягнибок: Ми не допустимо, щоби з'явилась якась інша більшість // <http://www.pravda.com.ua/news/2014/07/24/7032848/>. – 2014. – 24.07).*

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

29 травня 2014 р. Київський обласний центр з інвестицій та розвитку Держінвестпроекту України взяв участь у П'ятому Європейсько-українському енергетичному дню, організованому Європейсько-українським енергетичним агентством у співробітництві з Forbes Конференції Україна. Захід об'єднав вітчизняних та іноземних політиків, виробників та операторів, міжнародні фінансові інституції, фонди,

державні установи та громадські організації, зацікавлені в розвитку сфери відновлюваної енергетики та енергоефективності.

Під час дискусій експерти дійшли висновку, що Україна може скоротити енергоспоживання на 30 % й заощадити близько 12 млрд євро при ефективних реформах, спільних зусиллях учасників ринку та співпраці бізнесу з владою. С. Масліченко, менеджер з розвитку бізнесу ЄБРР, наголосив на готовності представництва ЄБРР в Україні до роботи за проектами, пов'язаними з підвищенням енергоефективності, зокрема в рамках Програми фінансування відновлюваної енергетики USELF, з фінансуванням в 70 млн євро, а також на продовження роботи Програми UKEEP.

Керівництво Європейсько-українського енергетичного агентства досягнуло домовленостей щодо плідної співпраці з Київським ОЦПР у рамках реалізації проектів енергозбереження, що передбачають заходи щодо модернізації, реконструкції, заміни зношених затратних технологій у тепловому і водопровідно-каналізаційному господарстві, житловому фонді, зовнішньому освітленні Київської області. Зазначимо, що підвищення енергоефективності є пріоритетним напрямом економічного розвитку та підвищення інвестиційної привабливості Київщини.

ЄУЕА є ефективною платформою для реалізації масивного потенціалу енергозбереження та відновлюваної енергетики, шляхом співпраці з діловою спільнотою України, державними органами влади та з іншими ключовими гравцями ринку. Пріоритетними напрямками діяльності ЄУЕА є Енергоефективність (з підгрупами в секторі будівництва, централізованого теплопостачання, промисловості та енергії з відходів); Біоенергетика (включаючи біомасу та біогаз); Вітрова та сонячна енергетика; «Розумні мережі»; Проектне фінансування та Договір про Енергетичне Співтовариство (*Київська обласна державна адміністрація* (http://koda.gov.ua/news/article/energoefektivnist_investitsiji_u_majbutnje). – 2014. – 2.06).

* * *

Министр образования и науки Украины С. Квит встретился с представителями Федерального министерства образования и исследований ФРГ. От немецкой стороны присутствовали заместитель генерального директора департамента международного сотрудничества в сфере образования и научных исследований М. Метцгер, а также другие представители министерства.

Немецкая сторона выступила инициатором встречи, учитывая политические и институциональные изменения как в Украине, так и в Министерстве образования и науки. Стороны обсудили будущее сотрудничество и потенциальные инструменты кооперации между двумя министерствами.

По словам М. Метцгера, Германия считает необходимым оказать Украине помощь в переходный период. В частности, ФРГ готова оказывать

експертную помощь по вопросам разработки законодательства по науке и исследованиям, мобильности украинских ученых и по другим направлениям, касающимся интернационализации украинской науки.

Во время визита немецкая делегация планирует рабочие встречи в Национальной академии наук, а также встречи на уровне организаций по поддержке науки и образования (*РепортерUA* (<http://reporter-ua.com/2014/06/16/germaniya-pomozhet-ukraine-nayti-novye-podhody-k-razvitiyu-nauki>)). – 2014. – 16.06).

* * *

Голова Комітету з питань науки і освіти Л. Гриневич взяла участь у Міжнародній конференції «Як може ЄС сприяти розвитку й добробуту в країнах «Східного партнерства». Захід, організований Стокгольмським інститутом перехідної економіки (SITE) й Київською школою економіки (KSE) за підтримки урядів Швеції та України, відбувся у Києві 4–5 червня 2014 р.

Економісти і політики обговорювали співпрацю Європи з пострадянськими країнами задля вирішення спільних проблемних питань щодо зони вільної торгівлі. Серед виступаючих та учасників – науковці, політики, представники ЄС і Східного партнерства країн, незалежні науково-дослідні організації, приватні бізнес-компанії, інституції громадянського суспільства, ЗМІ.

Виступаючи в рамках секції «Роль вищої освіти і наукових досліджень у перехідний період», голова комітету зазначила: «Перед нами стоїть завдання розробки нового законодавства, яке створить простір для суттєвого підвищення якості освіти, динамічного розвитку науки та запровадження інновацій у вітчизняній економіці. Новий Закон “Про вищу освіту” – перший крок на цьому шляху» (*Верховна Рада України* (<http://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/Povidomlennya/93979.html>)). – 2014. – 6.06).

* * *

Двадцять вісім громадян України отримали можливість навчатися на магістерських та кандидатських програмах Еразмус Мундус разом з 1383 студентами з ЄС та інших країн. Студенти представляють різні міста України: Дніпропетровськ, Дніпродзержинськ, Київ, Львів, Макіївку, Одесу, Ужгород та Харків.

У травні було завершено конкурс та визначено стипендіатів першого напрямку Еразмус Мундус – «Спільні магістерські та кандидатські програми». Загалом 138 магістерських та 42 кандидатські програми були відкриті для подачі заявок.

Крім тих студентів, що здобуватимуть диплом магістра, ще три дослідниці з України було зараховано на кандидатські програми. Вони навчатимуться разом з іншими 248 здобувачами кандидатського ступеня з ЄС та інших країн. Крім того, 175 кандидатів з України увійшло до

резервного списку; для них навчання стане можливим, якщо хтось із переможців не зможе поїхати на навчання за різних обставин.

Студенти Еразмус Мундус навчатимуться в найкращих університетах Іспанії, Італії, Німеччини, Франції та інших країн-членів ЄС. Згідно з правилами програми і магістри, і здобувачі кандидатського ступеня навчатимуться в університетах мінімум двох різних держав-членів ЄС; крім спеціальних дисциплін, які вони обрали, стипендіати вивчатимуть мову і культуру країни перебування.

1 липня 2014 р. відбудеться орієнтаційний семінар для студентів, які від'їжджають на навчання за програмою Еразмус Мундус. Слідкуйте за оголошенням на сайті Представництва ЄС в Україні (*Освітній портал* (<http://www.osvita.org.ua/news/77182.html>)). – 2014. – 6.06).

* * *

Организация European Society for Quality Research – ESQR (Европейское общество исследований качества) вручила премии 59 компаниям, структурам государственного уровня и организациям разных отраслей из Европы, Азии, Северной и Южной Америки и Австралии. Единственным победителем от Украины в этом году стала Межрегиональная академия управления персоналом (МАУП).

Европейская организация признала высокое качество образования в МАУП и удостоила этот вуз престижной премии European Awards for Best Practices 2014. Оценивание проводилось европейскими экспертами по различным критериям. В том числе обращали внимание на инновации, которые применяются в процессе обучения, современные технологии и культуру образовательного процесса.

Межрегиональная академия управления персоналом успешно работает в Украине уже 25 лет. МАУП является крупнейшим экономико-гуманитарным высшим учебным заведением страны, в котором учатся студенты из 39 стран мира. Учебный процесс в Академии обеспечивают более 2300 преподавателей, 70 % из которых – доктора и кандидаты наук.

European Society for Quality Research – ESQR (Европейское Общество Исследований Качества) расположено в Лозанне (Швейцария). Содействует распространению культуры качества, признанию передового опыта ведения бизнеса, технологической инновации, а также достижению качества в организациях во всем мире и рекламе стратегий успешной деятельности.

Премий и наград ESQR в разные годы удостоивались такие международные бренды как Philips (Голландия), Carlsberg (Дания), Unicredit (Италия), Nippon (Япония). В образовательных программах ESQR участвуют десятки высших учебных заведений по всему миру (*Чернігівщина: події і коментарі* (<http://pik.cn.ua/10553/kachestvo-obrazovaniya-ukrainskogo-vuzapodtverdili-v-evrope/>)). – 2014. – 19.06).

Здобутки української археології

В Україну приїхали британські вчені-археологи, щоб продовжити минулорічні розкопки найстарішого (IV тисячоліття до нашої ери) та найбільшого (340 га) мегаполіса стародавньої Європи в околицях села Небелівка Новоархангельського району.

Розкопки проводяться в рамках українсько-британського проекту TRIPOLYE MEGA-SITE (Великі трипільські поселення), розрахованого на чотири роки. Ініціатором проекту є доктор Джон Чарльз Чапмен, британський археолог, викладач Даремського університету, перший редактор європейського фахового видання *Journal of European Archeology* (*Перша електронна газета* (<http://persha.kr.ua/britanski-arxeologi-rozkopuvatimut-u-novoarxangelskomu-rajoni-najstarishe-u-sviti-tripilske-poselennya/>)). – 2014. – 10.06).

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

Наприкінці 2013 р. ПАТ «Київенерго» розпочав на теплоелектроцентралях ТЕЦ-5 і ТЕЦ-6 впровадження сучасного програмного комплексу ARMS (Automated Reliability Maintenance System). Це дасть можливість у режимі реального часу визначати рівень надійності працюючого обладнання станцій, оцінити пріоритетність ремонту вузлів енергоустаткування під час ремонтної кампанії.

Наразі здійснюється дослідна експлуатація комплексу, а з 1 липня 2014 р. його планують ввести в промислову експлуатацію. Його вартість для двох столичних ТЕЦ становить 2,1 млн грн. До цього часу на ТЕЦ існувала методика ведення відповідальними технічними фахівцями станції паперового журналу дефектів обладнання.

«Інноваційний комплекс ARMS забезпечує керівника найбільш простим і зручним аналітичним інтерфейсом, який дозволяє завчасно і оперативно прийняти об'єктивне рішення про ремонт або заміну комплектуючих деталей, а не, наприклад, турбіни в цілому. Це запорука мінімізації витрат і оптимізації собівартості продукції, що випускається. Крім того, він вже підтвердив свою значимість і на інших генеруючих підприємствах ДТЕК», – зазначив виконавчий директор ПАТ «Київенерго» Ю. Магера.

Зауважимо, що програмний комплекс передбачає створення уніфікованого електронного журналу дефектів, який розробляється на підставі ранжирування обладнання за технічним станом, рівнем надійності. Це дасть змогу відстежувати до 80 % порушень у роботі обладнання ще до їх виникнення, що, своєю чергою, допоможе уникнути аварійних ситуацій.

Методика, яка використовується в програмі, дає змогу автоматично визначати ймовірність відмови техніки, економічні втрати від цього, а також містить рекомендації за видами та строками виконання ремонтних робіт.

Також це дає можливість завчасно планувати тендерні закупівлі необхідного для заміни обладнання, враховуючи терміни його виготовлення під планування графіків ремонтів.

«Методика ведення паперового журналу дефектів застаріла і багато у чому вичерпала себе, адже обмежувалася сферою відповідальності працівників, які зберігали інформацію про виявлені дефекти та їхні усунення у себе в голові. З впровадженням ARMS зникає тривалий ланцюжок погоджень між технічними фінансовими службами, програма створює чітке об'єктивне обґрунтування тих чи інших закупівель обладнання», – уточнив заступник директора з інвестицій СВП «Київські ТЕЦ» О. Кальченко *(Київська міська державна адміністрація (http://kievcity.gov.ua/news/14981.html). – 2014. – 3.06).*

Відновлювані джерела енергії

У Львові компанія ТОВ «МС-І-Буд» закінчує будівництво житлового комплексу Рапота, що на вул. Околичній, 10. Компанія вирішила вперше збудувати будинок із сонячними батареями.

Сучасні технології спонукають іти в ногу з часом, а добування енергії з природних явищ – одне з найбільш значущих досягнень науки. Сонячні ж батареї є найефективнішим джерелом електрики серед альтернативних автономних джерел енергії.

Якщо пригадати, сонячні батареї для зарядки калькуляторів, годинників та іншого можна було побачити ще на початку 90-х років. Одним із вдалих досягнень можна назвати використання променів сонця для батарей опалення у будинках чи квартирах.

Уперше у Львові такий інноваційний багатоповерховий будинок закінчує будувати компанія, яку створено на початку цього року, – ТОВ «МС-І-Буд». Один із пріоритетів компанії – якість роботи. Тут допомагають передові технології та іноземний досвід у сфері будівництва. Також компанія володіє достатньою кількістю матеріальних та інтелектуальних ресурсів для вирішення найскладніших завдань. Крім будівництва на Околичній, 10, ТОВ «МС-І-Буд» закінчує житлові комплекси на Кондукторській, 16 і 20 *(Українська енергетика UA-Energy.org (http://ua-energy.org/post/44519). – 2014. – 5.06).*

* * *

На сьогоднішній день в Україні працює вже п'ять компаній, які виробляють електроенергію з біомаси. Всі компанії мають зелений тариф на виробництво електроенергії. Серед компаній:

– ООО «Биогазэнерго». Ввели першу чергу біо-ТЭЦ в пгт.Иванково в Киевской области мощностью 6 МВт. Общая мощность всей био-ТЭЦ должна составить 18 МВт. В качестве сырья используются отходы древесной биомассы.

–ООО «АПК «Евгройл» в г.Николаев. Мощность био-ТЭЦ составляет 5 МВт. В качестве сырья используют лузгу подсолнечника и древесную щепу.

-ПАО «Кировоградолія», Кировоград. Одна из первых компаний, которая начала производство электроэнергии из биомассы в Украине. Био-ТЭЦ производит как электрическую, так и тепловую энергию. Мощность станции составляет 1,2 МВт электрической мощности и 33,6 МВт тепловой мощности.

– ООО «Комбинат Каргилл», Донецк. Работает на лузге подсолнечника. Мощность био-ТЭЦ составляет 2 МВт электрической и 15 МВт тепловой мощности.

– ООО «Смелазенергопромтранс», г. Смела Черкасской области. Также одна из первых станций на биомассе в Украине. Станция работает с 2010 года и производит 6 МВт электрической и 10 МВт тепловой мощности.

Более подробно о состоянии биоэнергетики в Украине можно ознакомиться в 9-й аналитической записке Биоэнергетической ассоциации Украины (*Українська енергетика UA-Energy.org* (<http://ua-energy.org/post/44477>)). – 2014. – 4.06).

* * *

Щороку в Україні, залежно від погодних умов і врожаю, виробляється від 45 до 70 млн т соломи. В основному її або заорюють у землю, або, попри заборону та штрафи, спалюють безпосередньо в полі, знищуючи гумус. Тим часом цей відхід сільгоспвиробництва є природним висококалорійним джерелом енергії: при спалюванні однієї тонни виділяється близько 3 МВт теплові енергії, тобто 3 т соломи замінюють 1000 куб. м природного газу або одну тонну дизельного палива.

Основні переваги використання соломи як джерела енергії: висока тепловіддача, екологічно чиста й легко відновлювана енергія, яка не потребує великих фінансових витрат, у тому числі при зберіганні, великий діапазон застосування. Як побічний продукт виробництва зерна, вона є відносно дешевим видом палива порівняно з традиційними видами (газом, вугіллям, мазутом). Важливо зазначити, що солома екологічно нейтральна, оскільки не збільшує вмісту парникових газів в атмосфері.

Потенціал використання соломи в Україні величезний: мільйон тонн цієї сировини дасть змогу замінити понад 300 млн куб. м природного газу. Та як відновлюваний енергоресурс, вона поки що використовується в Україні дуже мало. Це зумовлено цілим рядом об'єктивних і суб'єктивних причин, у т. ч. відсутністю необхідної техніки збирання та пресування в стандартні тюки й рулони.

У європейських країнах використання соломи – це високодохідний бізнес, який розв'язує проблеми сільського господарства, екології, будівництва та енергетики. Економічна вигода очевидна: собівартість тонни такої сировини в цих країнах становить близько 10 євро. Тому солома посідає важливе місце в їхньому паливно-енергетичному балансі.

Нині світовим лідером використання такого відходу сільгоспвиробництва як енергоносія є Данія. На сьогодні там функціонує понад 10 тис. фермерських котлів потужністю до 1 МВт і близько 70 великих котелень, які спалюють соломку в міських системах теплопостачання. Крім того, на цій сировині працюють сім електростанцій Данії. За останні роки датська котлобудівна компанія «Пассат» продала по всій Європі тільки малих котлів (до 300 кВт) понад 120 тис. Котел потужністю 100 кВт у змозі опалювати приміщення площею до 1200 кв. м. Також широко використовують соломку Австрія, Швеція, Фінляндія, Франція.

Солома використовується не тільки для одержання теплової та електричної енергії. Завдяки активним дослідженням учених багатьох європейських країн проводяться успішні роботи з одержання з неї синтетичних палив. Так, нідерландські фахівці розробили спосіб одержання автомобільного палива із соломи. Також вона може бути вихідною сировиною для виробництва біогазу та дизельного палива: з 1000 кг соломи виходить до 700 кг дизельного палива, оптова вартість тонни якого становить 450 дол. Крім біодизеля, практично на тому самому обладнанні можна виробляти й біобензин.

Для цього існують два ефективні шляхи, які для сільгосппідприємств дозволять повністю виключити спалювання відходів на полях, а також забезпечать створення нових робочих місць і додатковий прибуток.

Перший – використання рулонів або тюків соломи як палива для одержання теплової та електричної енергії, яка може поставлятися на розташовані поруч із місцем обробки зернових різні виробничі сільськогосподарські та побутові об'єкти. Вартість тонни «пакованої» сировини для котлів ЖКГ становить близько 300 грн.

Другий шлях – виробництво паливних брикетів або пелет, які можуть спалюватися в більш віддалених місцях. Виробництво брикетів економічно дуже рентабельне, тому що вартість їх оптових закупівель доходить до 100 євро за тонну при собівартості виробництва в 50–55 євро. Переробка соломи в пелети допомагає вирішити багато проблем – від зберігання сировини незалежно від пори року та її транспортування до автоматизації процесу завантаження в топкові пристрої котлів. Теплотворна спроможність таких пелет становить 3500–4400 ккал/кг, що порівнянно з теплотою згоряння деяких марок енергетичного вугілля.

Споживання паливних пелет у всьому світі зростає дуже швидкими темпами (близько 30–50 % на рік), що пов'язано з довгостроковою тенденцією підвищення цін на вуглеводневе паливо. Так, Китай до 2020 р. має намір виробляти до 50 млн т пелет щорічно. Сировиною для виробництва паливних пелет можуть бути також відходи деревини та сільськогосподарських культур.

Використання рулонів або тюків соломи як палива як на етапах збирання, транспортування та зберігання, так і на етапі безпосереднього застосування має певні проблеми. Це пов'язане з її неоднорідністю, відносно високою вологістю, незначним об'ємним енерговмістом, низькою

температурою розм'якшення золи. І хоча зольність соломи в багато разів менше зольності вугілля, вона може призводити до шлакування топки, з чим потрібно боротися. Крім того, спалювання тюків у спеціальних топках має деякі недоліки: дорожняча установок для спалювання, через що універсальність такого палива для споживача знижується; незручність у застосуванні через досить великі габарити.

Котли для спалювання тюків соломи поділяються на установки з періодичним та автоматичним завантаженням палива. Котли періодичної дії являють собою жаротрубні котли з великою топкою, яка оточена водяною сорочкою. Топка котла, залежно від потужності, може бути пристосована для спалювання малих, циліндричних або великих тюків. ККД роботи котла періодичної дії становить приблизно 77–82 %.

Котли з автоматичним завантаженням сировини відрізняються тим, що установка включає установку безперервної автоматичної подачі соломи в котел. При цьому необхідні проміжні сховища сировини, з яких воно безперервно подається в котел. Автоматизовані котли, як правило, мають вищий ККД і менші викиди в атмосферу. Однак основна перевага неавтоматизованих котлів періодичного завантаження над автоматизованими – нижчі капітальні витрати на їхнє впровадження та вища надійність у разі застосування соломи підвищеної вологості та забруднення. Ціни для зазначених вище типів котлів однакової потужності можуть відрізнятись у 2–3 рази.

Типові котли, як правило, не пристосовані для спалювання пелет. Для цього знадобляться топки киплячого шару, сформованого самими пелетами та твердими продуктами їхнього горіння (зола й частинки коксового залишку).

Одним із застосовуваних у наших умовах різновидів циркулюючого киплячого шару (ЦКШ), який став самостійним напрямом розвитку топкової техніки, є високотемпературний ЦКШ. Багаторічна успішна робота котлів ВЦКШ давно спростувала думку, що технологія киплячого шару складна, а витрати на впровадження високі. Завдяки кропіткій роботі дослідників і конструкторів за минулі десятиліття ця технологія значно вдосконалилася. При спалюванні низькосортних видів палива застосування ВЦКШ забезпечує ККД, практично недосяжний для серійних шаруватих котлів. За останні 15 років за цією технологією введено в дію або реконструйовано понад 50 котлоагрегатів, у тому числі на різних видах біопалива.

Ефект від використання альтернативного палива з відходів сільського господарства досить високий і полягає в такому: створення екологічно чистого безвідхідного виробництва, зниження собівартості продукції, вигідне використання рослинних відходів, економія бюджетних коштів, які виділяються на купівлю палива для муніципальних котелень (в основному природного газу), розвиток малого бізнесу, створення нових робочих місць у сільській місцевості.

В економіці України аграрний сектор займає одне з провідних місць. Переробка та використання соломи дасть змогу організувати нову важливу

високоєфективну підгалузь, створити багато тисяч робочих місць (збирання сировини, її перевезення до місць переробки, виробництво пелет, проектування та виробництво технологічного обладнання для спалювання, організація системи спалювання, виробництво та використання отриманих теплоенергоресурсів). Необхідно розробити державну програму використання соломи із широкою участю наукових і виробничих установ, а також бізнес-структур (*Акімов А., Здановський В. Навіщо нам природний газ із Росії, якщо в нас є своя солома? // Дзеркало тижня. Україна (http://gazeta.dt.ua/energy_market/navischo-nam-prirodniy-gaz-iz-rosiyi-yakscho-v-nas-ye-svoya-soloma-.html). – 2014. – 27.06. – 4.07).*

Питання екології та уникнення техногенних катастроф

У рамках виконання пошукової наукової роботи науковці національного природного парку «Вижницький» й ЧНУ ім. Юрія Федьковича знайшли рідкісні для України гриби. Так, оглядаючи хребет Беньків, що знаходиться на висоті 716 м над рівнем моря, на стовбурі поваленого дерева виявили проростання герицію коралоподібного. Потім зафіксували ще два аналогічних місця. Загалом же, на території парку виявлено 147 видів та одна різновидність агарикоїдних (шапінкових) грибів.

Як повідомила науковий співробітник НПП «Вижницький», ці відкриття лягли в основу спільного дослідження відділу науки нацпарку та мікробіологів інституту ботаніки ім. М. Холодного під назвою «Таксономічна різноманітність та закономірності розподілу грибів і грибоподібних організмів за біотипами на прикладі Українських Карпат» (*Буковинська правда (<http://bukpravda.cv.ua/news/oblast/item/16960-науковці-виявили-на-буковині-рідкісні-гриби.html#.U56tRJbyTWQ>). – 2014. – 15.06).*

Підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів

Молоді вчені Дніпропетровщини співпрацюватимуть з фахівцями конструкторського бюро «Південне». Таке рішення прийняли під час засідання на базі конструкторського бюро «Південне» ім. Михайла Янгеля. Загалом, у обговоренні взяли участь понад 20 представників наукової еліти Дніпропетровщини. Планується, що роботу над реалізацією спільних проектів молоді вчені та фахівці бюро розпочнуть вже восени 2014 р. Про це повідомили в департаменті освіти і науки облдержадміністрації.

Підґрунтям для початку співпраці стало суттєве омолодження колективу конструкторського бюро. Так, за останні п'ять років кількість фахівців КБ «Південне», молодших за 35 років збільшилася до 30 %.

Очікується, що одним з перших спільних проектів стане підготовка до участі в IX щорічній конференції «Дніпровська орбіта», яка походить з 18 по 20 вересня 2014 р. на базі Дніпропетровського національного центру

аерокосмічної освіти молоді ім. О. Макарова. Цього року Наукові читання будуть присвячені Міжнародному співробітництву України в галузі освоєння мирного Космосу (*Дніпропетровська обласна державна адміністрація* (<http://www.adm.dp.ua/OBLADM/obldp.nsf/document.xsp?id=BF205FA5E3FC1104C2257CEF0033CCE4>). – 2014. – 6.06).

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Центр міжнародних проектів «Євроосвіта» в партнерстві з міжнародною групою експертів представив 8-й академічний рейтинг вищих навчальних закладів України «Топ-200 Україна». В авангарді українських університетів протягом всіх восьми років упевнено залишаються Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» та Київський національний університет ім. Т. Шевченка. У зв'язку з дуже схожими значеннями інтегрального показника для обох лідерів, і їх значним відривом від групи інших університетів, цього року команда проекту «Топ 200 Україна» присудила їм загальне перше/друге місце. Обидва лідери проводять активну роботу з усіх напрямів своєї діяльності. У першій десятці університетів зберегли свої місця Харківський національний університет ім. Каразіна (3 місце), Національний університет «Києво-Могилянська академія» (4 місце), Національний гірничий університет (7 місце), Дніпропетровський національний університет (10 місце). Поліпшили свої позиції НТУ «Харківський політехнічний інститут» (5 місце), Національний університет «Львівська політехніка» (6 місце). Також до ТОП-10 увійшов Львівський національний університет ім. Франка, перемістившись із 14 на 9 позицію. Вінницькі вищі навчальні заклади у двадцятку не увійшли. Найвище серед них у національному рейтингу Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова – 28-ма позиція. Такий же результат університет отримав і минулого року. Трохи нижче – на 30 місці – Вінницький національний технічний університет (минулоріч він посідав 26 сходинку). Далі нижче сотні – Вінницький національний аграрний університет. Він зберіг свою минулорічну позицію і залишився на 132 сходинці. Цьогоріч він розмістився на 175 позиції (відповідно, минулоріч – 161 сходинка).

Методика рейтингу побудована відповідно до міжнародних принципів ранжирування університетів і передбачає проведення порівняльного аналізу досягнень університетів різних типів на основі ряду універсальних критеріїв. У використовуваній методиці діяльність вищих навчальних закладів оцінюється за допомогою агрегованого показника (інтегрального індексу), який формується на підставі індикаторів прямого вимірювання (80 %), експертної оцінки якості підготовки випускників ВНЗ представниками роботодавців та академічного співтовариства (15 %), а також з використанням міжнародних наукометричних і веб-метричних даних (5 %). Інтегральний індекс представлений трьома складовими: якість науково-

педагогічного потенціалу, якість навчання, міжнародне визнання. З повним рейтингом можна ознайомитися за наступним посиланням (*Вінницька ОДА* (http://www.vin.gov.ua/web/vinoda.nsf/web_alldocs/Doc%D0%94%D0%95%D0%9F%D0%909KRC7C). – 2014. – 4.06).

* * *

Студенти Сумського державного університету досягли успіхів у Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт у секціях «Фізика» та «Приладобудування». У секції «Приладобудування» третьокурсники спеціальності «Електронні прилади» О. Колоскова та Г. Биченко отримали III місце. Вони представили роботу на тему: «Нелінійна теорія мультигармонічних взаємодій у секції підсилення поздовжніх хвиль супергетеродинного лазера на вільних електронах». Науковою роботою керував д-р фіз.-мат. наук, доц. О. Лисенко.

У секції «Фізика» студентка четвертого курсу спеціальності «Фізична та біомедична електроніка» Ганна Малашенко увійшла до трійки найкращих. Вона виступила з доповіддю «Конформаційні перетворення, енергетичні та спектральні характеристики молекулярного перемикача на основі молекули пероксиду водню» (науковий керівник – д-р фіз.-мат. наук, проф. Ю. Лопаткін).

Студент цієї ж спеціальності Юрій Волк отримав IV місце за дослідження «Вплив параметрів двошвидкісного релятивістського електронного пучка на форму спектра наростаючих хвиль просторового заряду» (науковий керівник – канд. фіз.-мат. наук, ст. викл. М. Ромбовський) (*Сумський державний університет* (<http://sumdu.edu.ua/ukr/news/5097-studenti-sumdu-vidznachilisya-u-fizitsi-ta-priladobuduvanni.html>). – 2014. – 2.06).

* * *

В Мелитопольском государственном педагогическом университете им. Б. Хмельницкого состоялась Международная научно-практическая конференция «Современные проблемы геометрического моделирования», посвященная 50-летию Мелитопольского школы прикладной геометрии и ее основателю В. Найдышу. Как сообщают в вузе, участие в работе конференции приняли ученые со всей Украины – более 100 человек – академики, доктора наук, кандидаты наук.

По результатам конференции будут изданы три выпуска сборника научных трудов «Современные проблемы моделирования» и тезисы докладов конференции (главный редактор д-р техн. наук, проф. А. Найдыш.).

В. Найдыш свой трудовой путь начал в 1962 г. в качестве ассистента кафедры начертательной геометрии и инженерной графики МИМСХа. С 1964 г. – аспирант, а через три года – старший преподаватель той же кафедры. В 1969 г. защитил диссертацию кандидата технических наук. В 1977 г. он возглавил кафедру начертательной геометрии и инженерной графики, а в 1978 г. для того чтобы иметь возможность посвящать больше

времени работе над докторской диссертацией, перешел на должность старшего научного сотрудника этой же кафедры. Но в 1980 г. он вновь возглавил эту кафедру, в 1983 г. защитил докторскую диссертацию. В 1985 г. – получил ученое звание профессора, в 1994 г. избран академиком Академии инженерных наук Украины. В 1994–2000 гг. – Первый проректор, проректор по научной работе ТДАТУ. В 2000–2007 гг. – заведующий кафедрой начертательной геометрии и инженерной графики.

Научную школу прикладной геометрии В. Найдыш возглавил его сын – А. Найдыш (*Ольховская Ю. Более ста человек приняли участие в конференции МГПУ // Местные вести*(http://www.mv.org.ua/news/73971-melitorol_bolee_sta_chelovek_prinjali_uchastie_v_konferencii_mgpu.html). – 2014. – 6.06).

* * *

Днепропетровские университеты попали в «Топ-200 Украина». Центр международных проектов «Еврообразование» в партнерстве с международной группой экспертов обнародовали VIII академический рейтинг вузов «Топ-200 Украина», сообщили в департаменте образования и науки облгосадминистрации.

В первой десятке на 7 и 10 местах, соответственно, Национальный горный университет и Днепропетровский национальный университет им. О. Гончара. Такие результаты эти вузы сохраняют уже два года подряд.

Всего в рейтинг попали 13 вузов Днепропетровщины: Национальный горный университет, Днепропетровский национальный университет им. О. Гончара, Национальная металлургическая академия Украины, Днепропетровская медицинская академия, Днепропетровский национальный университет железнодорожного транспорта им. академика В. Лазаряна, Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры, Днепропетровский государственный аграрно-экономический университет, Криворожский национальный университет, Днепропетровский университет им. Альфреда Нобеля, Днепропетровская государственная финансовая академия, Днепродзержинский государственный технический университет, Днепропетровский государственный институт физической культуры и спорта, Украинский государственный химико-технологический университет. К участию в составлении рейтинга ежегодно приглашают все вузы страны III–IV. В формировании рейтинга учитываются три составляющие: качество научно-педагогического потенциала, качество обучения и международное признание. Такая методика создана в соответствии с Берлинскими принципами ранжирования университетов (*DNEPR.INFO* (<http://dnepr.info/news/region/dnepropetrovske-universitety-popali-v-top-200-ukraina>). – 2014. – 8.06).

* * *

У Національному університеті «Львівська політехніка» відбулася представницька міжнародна науково-технічна конференція, присвячена

захисту інформації і безпеці інформаційних систем. Участь у ній взяли науковці провідних вітчизняних та зарубіжних університетів і наукових установ.

З доповідями на пленарному засіданні виступили директор Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. академіка Я. Підстригача, член-кореспондент НАН України Р. Кушнір та керівник відділу комп'ютерних наук Університету Бельсько-Бяла професор М. Карпінський. Загалом на конференції заслухали і обговорили 34 доповіді з актуальних проблем захисту інформації та безпеки інформаційно-комунікаційних систем. Особливе зацікавлення в учасників конференції викликали, зокрема, виступи, щодо стану, створення і застосування національної системи надання електронних довірчих послуг в Україні на період 2015–2030 рр., а також основних проблем і перспектив інформаційної безпеки України у світлі останніх подій.

Відбулася ґрунтовна дискусія з питань управління інформаційною безпекою, нових методів і засобів захисту інформації тощо. Значну кількість доповідей на конференції виголосили молоді науковці. Кращі з них були відзначені почесними грамотами.

Наступна IV міжнародна науково-технічна конференція відбудеться у Львові на початку 2015 р. (*Західна інформаційна корпорація* (http://zik.com.ua/ua/news/2014/06/06/u_lvivskiy_politehnitsi_proyshla_mizhnarodna_konferentsiya_shchodo_zahystu_informatsii_495577). – 2014. – 6.06).

Охорона здоров'я

Научно-практическая конференция, посвященная актуальным вопросам гастроэнтерологии, прошла на днях в Одессе. Она была приурочена к Международному дню здорового пищеварения. В научном форуме приняли участие и криворожские медики.

День здорового пищеварения отмечался в Украине уже в шестой раз. Всемирная гастроэнтерологическая ассоциация предложила обсудить проблемы состояния кишечной микробиоты, влияния на организм человека, профилактику и коррекцию ее нарушений.

Конференция, которая состоялась под научным руководством профессора Н. Харченко и при участии начальника Управления общественного здоровья МОЗ Украины А. Григоренко, вызвала большую заинтересованность у медицинских специалистов – врачей-гастроэнтерологов, семейных врачей, диетологов, терапевтов. В ее работе приняли участие около 300 врачей из всех регионов Украины (*Кривбасс On-Line* (<http://krnews.ua/content/view/36257/87/>). – 2014. – 10.06).

Наука і влада

Уряд України реорганізував Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації, створивши центральний орган виконавчої влади з реалізації політики у сфері електронного урядування – Державну службу з питань електронного урядування – діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через віце-прем'єр-міністра України, міністра регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства.

Відповідна постанова Кабінету Міністрів України прийнята 4 травня 2014 р, повідомляє прес-служба Міністерства освіти і науки України (МОН). Згідно з постановою, Міносвіти України є правонаступником прав та обов'язків Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації з питань реалізації державної політики у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності.

Таким чином, Міністерству освіти і науки будуть повернуті повноваження в керуванні наукою. Це дасть змогу розвивати інфраструктуру наукових досліджень, зокрема шляхом інтеграції вищої освіти та науки (*Освітній портал (<http://www.osvita.org.ua/news/77179.html>). – 2014. – 5.06*).

* * *

Конкурсний комітет Держінформнауки, до складу якого входять провідні вітчизняні науковці та конструктори, визнав найкращими п'ять робіт.

Розробка супутникового телескопу електронів і протонів СТЕП-Ф. Прилад СТЕП-Ф був встановлений у 2009 р. на борту космічного апарату «КОРОНАС-Фотон». «Основна, сенсорна частина приладу – детекторна головка не має аналогів у світі. Вона сконструйована таким чином, щоб бути надчутливою до мінімальних потоків частинок у навколоземному і міжпланетному просторах. Завдяки СТЕП-Ф отримали зовсім нові знання про навколоземний простір та відкрили досі невідомі закономірності. Наприклад, було виявлено третій електронний радіаційний пояс Землі, розміщений під відомим внутрішнім поясом Ван Алена», – пояснив суть роботи докторант кафедри ядерної і медичної фізики фізико-технічного факультету ХНУ ім. В. Каразіна О. Дуднік.

Колектив розробників СТЕП-Ф отримав запрошення від Центру космічних розробок Польської академії наук спільно працювати над розробкою комбінованого супутникового приладу Chemix для майбутньої міжпланетної місії «Інтергеліозонд». Для цього українська сторона почала розробляти детектор часток високих енергій. Проте науковці зіштовхнулися ще з однією проблемою – відсутністю в Україні системи державної реєстрації наукових відкриттів. Це означає, що вони не можуть офіційно заявляти про відкриття на базі сконструйованого приладу.

Друга відзначена робота – «Розроблення і впровадження перспективних технологій та новітнього устаткування для пошуку корисних копалин і

моніторингу природних катастроф» – представлена Львівським центром Інституту космічних досліджень НАН та ДКА України. Її виконавцями створено понад 10 видів устаткування для вимірювання магнітного поля з маркою LEMI, яке за технічними характеристиками не має аналогів в Україні й не поступається найкращим світовим зразкам. Високочутлива апаратура дає змогу визначати аномалії електропровідності та магнітного поля, інтенсивність яких залежить від типу руд та їх запасів. Інша перспективна розробка – унікальна технологія виявлення провісників землетрусів, що вже успішно пройшла випробування в сейсмонебезпечних зонах земної кулі.

«Розроблення і впровадження технологій створення динамічного захисту броньованої техніки нового покоління» – третя премійована робота. Результат 15-річної праці спеціалістів – створення комплексу динамічного захисту «Ніж» та протитандемного динамічного захисту «Дуплет». Своїми бойовими можливостями вони значно перевершують усі відомі на сьогодні іноземні зразки. Ці системи підвищують рівень захисту у 1,5–2,5 рази, порівняно з найкращими світовими аналогами динамічного захисту «Контакт» (Росія) і «Блейзер» (Ізраїль).

ДП «Дослідне конструкторсько-технологічне бюро Інституту електрозварювання ім. Є. Патона НАН України» і НТУУ «КПІ» розробили технології та обладнання для виробництва плоскоовальних труб з неповним оребрением способом контактного зварювання та створили на їх основі широку номенклатуру енергоощадних теплообмінних пристроїв. Київський політех створив нові високоефективні поверхні теплообміну – плоскоовальні труби з неповним оребрением, що не мають аналогів у світі, а ДКТБ Інституту електрозварювання – установку для виготовлення цих труб.

Авторський колектив НМУ ім. О. Богомольця на чолі з професором кафедри хірургії № 3 Є. Шепетьком запропонував сучасні мініінвазивні ендоскопічні та хірургічні технології лікування шлунково-кишкових кровотеч. Завдяки їх застосуванню вдалося знизити оперативну активність при виразкових кровотечах до 3 %. *(Михайличенко А. Приземлені орбіти хай-теку // Дзеркало тижня. Україна (http://gazeta.dt.ua/technologies/prizemleni-orbiti-hay-teku-viznachenoperemozhciv-premiyi-kabinetu-ministriv-ukrayini-za-rozrobku-i-vprovadzheniya-innovaciynih-tehnologiy-.html). – 2014. – 6.06).*

Проблеми інформатизації

Матеріали до Міжнародної наукової конференції
«Місце і роль бібліотеки у формуванні національного інформаційного простору»
(Київ, 21–23 жовтня 2014 р.)

Ірина Беззуб,
мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

ЕЛЕКТРОННІ НАВЧАЛЬНІ ВИДАННЯ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Стаття присвячена питанням інформатизації навчального процесу ВНЗ за допомогою використання електронних навчальних видань, які розглядаються сучасними засобами, що істотно підвищують якість та ефективність навчання, мотивацію студентів і оптимізують діяльність викладача. Акцентується увага на теоретичних і практичних основах використання інформаційних технологій для організації самостійної роботи студентів. Висвітлюється діяльність медіа-центру як частини єдиного освітньо-інформаційного простору вищого навчального закладу.

Ключові слова: інформатизація, інформаційні технології, електронні навчальні видання, електронний підручник, самостійна робота студентів, медіа-центр, гіпертекст.

Сучасне розуміння бібліотеки вищого навчального закладу відрізняється від традиційного її сприйняття виключно як сховища навчальної літератури. Це викликано широким використанням у повсякденній бібліотечній практиці телекомунікаційних технологій, упровадженням електронних освітніх ресурсів, зокрема повнотекстових навчальних матеріалів, що розміщуються на електронних носіях інформації.

Використання комп'ютерних засобів навчання сприяє ефективній взаємодії між суб'єктами навчального процесу – студентами та засобами навчання, забезпечує зворотний зв'язок, діалог між тими, хто навчає та навчається, полегшує керування навчальним процесом, що ускладнено в більшості традиційних систем навчання. Телекомунікаційна система, побудована з використанням комп'ютерної техніки, дає можливість обмінюватися інформацією без часових і просторових обмежень, забезпечує масове безперервне самонавчання.

Навчальний процес не залишився поза впливом розвитку інформаційних технологій. Електронні комп'ютерні підручники, дистанційна освіта, віртуальні тренажери – так виглядає неповний перелік напрямів, що успішно розвиваються в освітніх системах.

У сучасних умовах істотну роль у підготовці кваліфікованих фахівців відіграє самостійна робота студентів. Її ефективність залежить від багатьох складових: упровадження сучасних освітніх технологій, забезпеченості навчальною, навчально-методичною, довідковою та науковою літературою, достатньої кількості обладнаних сучасною електронною технікою робочих

місць. Під самостійною роботою розуміють різноманітні види індивідуальної та колективної діяльності студентів на аудиторних і позааудиторних заняттях без участі викладача. Саме в такій роботі у студентів найкраще проявляються мотивація, цілеспрямованість, самоорганізованість, самостійність, самоконтроль та інші індивідуальні якості.

Найвищим рівнем самостійної роботи є науково-дослідна діяльність студентів. Показником готовності до неї студентів слугує наявність умінь самостійного пошуку джерел і літератури, уміння самостійно оцінювати зміст і значущість матеріалу, зіставляти, порівнювати, аналізувати, проявляти самостійність в узагальненні, висновках, використанні методів пізнання.

Феномен бібліотеки ВНЗ, її роль в інформаційному суспільстві, реформуванні системи вищої освіти вже стали предметом наукових досліджень. Значна кількість робіт (Є. Абулкаїрової, А. Болотова, І. Бургер, М. Вохришевої) присвячена інноваційній діяльності вузівських бібліотек, зокрема їхній інформатизації.

Питання про сучасні тенденції та перспективи розвитку електронних бібліотек аналізувалися у працях зарубіжних науковців (Г. Євстігнеєва, А. Земскова, Б. Ленга, М. Лінквіст) і вітчизняних дослідників (Л. Костенка, О. Онищенко, Т. Павлуші, І. Павлуші та ін.).

Широкого обговорення серед науковців набула й проблема підвищення якості самоосвіти студентів за допомогою застосування спеціальних педагогічних методів і технологій та розвитку їхньої інформаційної культури (І. Гайнутдінова, Т. Єременко, О. Забеліна, Н. Грабар). Підґрунтям для з'ясування механізмів інтеграції навчальної книги до нового освітньо-інформаційного середовища стали праці В. Агєєва, Г. Василенка, В. Лисенка, О. Добровольського та ін., присвячені окремим аспектам інформаційно-комп'ютерного забезпечення електронного існування навчальної книги в медіа просторі. Проблему використання інформаційних технологій навчання, створення електронних навчальних посібників досліджували такі знані науковці: В. Биков, Г. Громов, В. Вуль, Ю. Жук, І. Захарова, Г. Клейман, С. Пейперт, І. Роберт, Б. Хантер та ін. [1, 4, 6, 10, 13, 15, 16, 19]. Проблеми теорії та практики створення електронних підручників і посібників розробляли українські та зарубіжні вчені, зокрема Л. Гризун, М. Беляєв, В. Вимятін, С. Григор'єв, Ю. Древе, О. Башмаков, Л. Зайнутдінова, С. Хрїсточевський, О. Шмегера та ін. [3, 8, 20, 21, 22].

Глобалізація знань, швидкі темпи накопичення та поширення інформації викликають появу нових підходів до навчального процесу. Реципієнт уже не в змозі накопичувати величезну кількість знань, які стрімко поповнюються. Укладені в минулому столітті підручники та посібники вже застаріли, що спричиняє пошуки нових форм накопичення та подання інформації. На допомогу прийшов новий вид навчальної літератури – електронне навчальне видання (ЕНВ). Крім структурованої навчальної, навчально-методичної інформації електронні видання містять і тестові завдання, що робить їх придатними для будь-якої форми навчання.

Залежно від повноти подання навчального матеріалу ЕНВ поділяються на електронні підручники (ЕП), електронні навчальні посібники (ЕНП) та електронні лекційні курси (ЕЛК). Крім них існують електронні методичні вказівки (ЕМВ), електронний наочний навчальний посібник (ЕННП), електронний практикум (ЕПр), електронні довідкові матеріали (ЕДМ), електронний навчально-методичний комплекс (ЕНП), електронні методичні вказівки для викладачів (ЕМВВ).

Проблему підвищення якості підготовки студентів, оптимізації, інтенсифікації процесу навчання та індивідуалізації навчання вирішують сучасні електронні підручники (ЕП). «Електронний підручник – це навчальна програмна система комплексного призначення, що забезпечує безперервність і повноту дидактичного циклу процесу навчання: надає теоретичний матеріал, що забезпечує тренувальну навчальну діяльність і контроль рівня знань, а також інформаційно-пошукову діяльність, математичне та імітаційне моделювання з комп'ютерною візуалізацією і сервісні функції за умови здійснення інтерактивного зворотного зв'язку» [8]. Створені на високому методичному рівні електронні підручники повинні повністю відповідати основним дидактичним вимогам державного освітнього стандарту спеціальності, навчальній програмі та забезпечувати системний виклад дисципліни.

На думку О. Зіміної, якісний електронний підручник повинен не «замінювати читання та вивчення звичайного підручника, а навпаки, спонукати студента взятися за книгу» [11]. Його використання дає змогу викладачеві активно включити студентів у навчальний процес і, створюючи зовнішні передумови для формування мотивів навчання при роботі з ЕП, підтримати інтерес до предмету. Вважається, що ЕП повинен максимально полегшити розуміння й запам'ятовування (причому активне, а не пасивне) найбільш істотних понять, тверджень і прикладів, втягуючи в процес навчання інші, ніж звичайний підручник, можливості людського мозку, зокрема, слухову й емоційну пам'ять, а також використовуючи комп'ютерні пояснення [22].

Основні теми підручника, поряд з текстом та ілюстраціями, містять аудіо- чи відеозапис лекторського викладу матеріалу. Викладач подає своє розуміння досліджуваного предмета, розставляє необхідні смислові акценти, які важко буває передати у звичайному підручнику. Текстова частина супроводжується численними перехресними посиланнями, що дає змогу скоротити час пошуку необхідної інформації, а також потужним пошуковим центром [21].

Електронні підручники дають змогу швидко та легко знаходити потрібну інформацію, робити закладки та замітки до прочитаного, а також об'єднувати інформацію в логічні блоки [2].

Сучасні електронні підручники існують у двох форматах: на компактних дисках і в середовищі Інтернет (Інтранет). Між ними є як стільки, так і відмінні риси. В обох випадках електронний підручник дає можливість отримати знання з предмета в будь-якому місці і в будь-який час,

використовуючи персональний комп'ютер. Але доступні в середовищі Інтернет ЕП мають ряд переваг. Вони можуть бути використані одночасно багатьма студентами; викладачеві надається можливість ознайомитися з результатами діяльності студентів і прийняти відповідні рішення з оптимізації процесу навчання. Обидві форми подання ЕП корисні для самоосвіти студентів.

Поряд із спільними ознаками між класичними та електронними підручниками існують і відмінності. По-перше, кожний підручник на паперовому носії розрахований на певний початковий рівень підготовки студентів і передбачає кінцевий рівень навчання. Натомість електронний підручник з конкретного навчального предмету може містити матеріал декількох рівнів складності. При цьому він буде весь розміщений на одному CD або DVD диску, містити ілюстрації та анімацію до тексту, багатоваріантні завдання для перевірки знань в інтерактивному режимі для кожного рівня. По-друге, наочність в електронному підручнику значно вища, ніж у друкованому. Це забезпечується за рахунок використання при створенні електронних підручників мультимедійних технологій: анімації, звукового супроводу, гіперпосилань, відеосюжетів і т. п. По-третє, електронний підручник забезпечує багатоваріантність, багаторівневість і різноманітність перевірочних завдань або тестів. Електронний підручник дає змогу подавати всі завдання і тести в інтерактивному та навчальному режимі. Невірна відповідь може бути оперативно виправлена з роз'ясненнями та коментарями. За своєю структурою електронні підручники є відкритими системами: їх можна доповнювати, корегувати, модифікувати в процесі експлуатації [3, 12].

Електронні підручники зручні у використанні на всіх рівнях освіти: у школах і коледжах, інститутах та університетах, у системі підвищення кваліфікації. Тому вони розробляються в багатьох країнах. У глобальній мережі Інтернет є велика кількість ЕП з різних дисциплін: інформатики (Л. Шауцукової, 2004; G. Jojins, 2004, Є. Коротєєвої, 2004), теорії комп'ютерів (В. Гурова, 2000), анатомії (О. Нікітова, 2003), англійської мови (М. Горчакова, 2004; E. Mathe, 2004) [9]. Але більшість з них (67 %) призначені для одного користувача – студента. Такі ЕП в основному застосовуються в самостійній роботі студентів. Однак сфера застосування електронних підручників значно ширша: ЕП має стати невід'ємною частиною навчального процесу в усіх його формах. Тому перевагу слід віддати ЕП, розрахованим на різнопланового користувача. Одним з таких є ЕП створений на кафедрі технологій розроблення програмного забезпечення Ризького технічного університету (РТУ). Тут у 2002 р. розроблено електронний підручник «Вивчи HTML з нуля». Він передбачає чотири режими роботи: навчання (включаючи самоконтроль); контроль (тестування); довідник і допомогу. Із 2003 р. він застосовується в РТУ при вивченні предмета вільного вибору «Розробка WEB-додатків» (обсяг курсу – 32 години), причому використання ЕП не було обов'язковим. Проте близько 100

студентів, що навчаються за програмою бакалавра, регулярно ним користувалися [9].

Серед великої кількості ЕНВ, що розробляються та використовуються в освітній діяльності, особливе місце займають електронні навчальні посібники. До незаперечних переваг ЕНП належить можливість організації «живого» подання інформації – мультимедійні технології дають змогу створити відповідні моделі, включити аудіо- та відеофрагменти. Можливості наочного викладу матеріалу, залучення уваги й багатоканальний механізм подачі інформації є провідними досягненнями комп'ютерних освітніх систем. У цьому випадку викладач одержує потужний засіб, а студент – максимально ефективну можливість якісного засвоєння матеріалу.

ЕНП задіює всі канали сприйняття навколишнього світу. Наочність (відеоінформація, статичні ілюстрації, анімаційні моделі й схеми) дає можливість отримувати достатнє уявлення про процеси, які складно зрозуміти за описом (краще один раз показати, чим багато разів розповісти). Відеоматеріали дають змогу змінювати масштаб об'єкта (зйомки мікро- та макросвіту), перебіг часу (прискорена, уповільнена, вибіркова зйомка). Багаторівнева форма подачі інформації та заданий користувачем темп полегшують сприйняття матеріалу, дають можливість повернутися до пройденого, переглянути текст або відеофрагмент, повторно прослухати дикторський текст.

Головним недоліком наявних посібників на паперових носіях є традиційне використання лінійного порядку викладу навчального матеріалу, відсутність проблемного викладу, неможливість організації зворотного зв'язку, здійснення процесу контролю за рівнем знань, умінь і навичок. ЕНП дає можливість виправити ці недоліки, при цьому його можна розглядати як додатковий навчально-методичний засіб, котрий дає змогу методично правильно організувати самостійну роботу, розвивати вміння та навички учнів.

Електронний посібник може бути представлений у вигляді інтерактивної мультимедійної навчальної програми, яка включає в себе: гіпертекст, ілюстрації, відео- та звукові фрагменти, що поєднані між собою та входять у навчальний матеріал. Електронні навчальні посібники можуть бути використанні в різноманітних формах та за допомогою різних інструментальних середовищ.

Електронний посібник для фахівців з документознавства розроблений на кафедрі «Документознавство та інформаційна діяльність» Черкаського інституту управління. Він був задуманий як універсальна методична розробка для студентів спеціальності «Документознавство й інформаційна діяльність», щоб опанувати питання документального забезпечення та документообігу, а також багатьох спеціалізованих комп'ютерних дисциплін, що викладаються у ВНЗ для студентів-діловодів [18].

У Національній медичній академії післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика були розпочаті дослідження, пов'язані з технологіями електронного навчання. Ця ініціатива відбулася завдяки підтримці

Українсько-Швейцарського проекту «Перинатальне здоров'я» (впроваджуваного в Україні у 2004–2007 рр.), одним із пріоритетних завдань якого було покращення професійного потенціалу українських лікарів через підтримку інноваційних підходів до безперервного професійного розвитку (з наголосом на використанні інтерактивних навчальних семінарів і сучасних інструментів дистанційного навчання). Створена за підтримки проекту робоча група отримала завдання на розробку навчального електронного модуля з акушерської тематики, а також посібника, який містив би узагальнення набутого досвіду та методичні рекомендації для розробників медичних електронних посібників. Одним з результатів практичного впровадження розроблених концептуальних принципів, на обраному предметному інформаційному просторі (акушерство-гінекологія), стало створення електронного навчального посібника «Ведення нормальних пологів», у якому була відтворена послідовність стандартних професійних дій, які повинен виконувати лікар для одержання ефективних діагностичних і лікувальних результатів при здійсненні своєї професійної діяльності [5].

Значну роль у забезпеченні процесу освіти та самоосвіти учасників педагогічної комунікації, формуючи навчально-інформаційні банки на різних видах носіїв інформації та створюючи умови для їхнього максимального використання, відіграють медіа-центри ВНЗ. Вони є якісно новим забезпеченням цілей навчально-виховного процесу вищого навчального закладу, основою для розвитку дистанційної освіти. Їхнє призначення полягає в наданні інформації, яка циркулює в документних й інформаційних потоках із певної предметної галузі та характеризується різноманітними формами її існування. Поняття медіа-центру складається зі слів «медіа» – «засіб, спосіб, середовище масової комунікації» та «центр» – «місце, з якого здійснюється координація дій», що розкриває його особливості із зосередження навчальної інформації. Саме поєднання традиційної статистичної, візуальної (тексту, графіки) та динамічної інформації (мови, музики, відеофрагментів, анімації та ін.), що є особливим видом комп'ютерної технології, пояснює застосування поняття «мультимедійні технології». Використання мультимедійних технологій дає змогу викладачу надавати масиви інформації в обсязі більшому, ніж студент звичайно одержує з традиційних джерел. Мультимедійні засоби навчання, засновані на зоровому та слуховому сприйнятті матеріалу, є найефективнішими в якісному засвоєнні інформації. Експериментально встановлені переваги зорового сприйняття інформації над усним: при усному викладі матеріалу студент за хвилину сприймає та здатний переробити лише до 1 тис. умовних одиниць інформації, а при зоровому сприйнятті – до 100 тис. таких одиниць.

Основою медіа-центру є фонд навчальних документів, що містить традиційні друковані та електронні видання. Він розрахований на студентів та викладачів і містить програмно-регламентуючі (навчальний план, навчальні програми) та навчальні видання (підручники, навчальні посібники – теоретичні, методичні для студентів і викладачів) за обов'язковою наявністю

контролю знань у підручнику або навчальному посібнику. Контролювати рівень засвоєння знань у медіа-центрі можна завдяки загальним і модульним тестам із вузлів головної сторінки сайту факультету «Контроль знань», «Навчальні дисципліни» і «Навчальна книга».

Слід зазначити, що застосування електронної форми навчальної книги в медіа-центрі не заперечує, а доповнює традиційну друковану книгу: у навчальному процесі може використовуватися електронний підручник або посібник як додаток до традиційного друкованого видання при самопідготовці студентів; фрагменти електронної навчальної книги під час аудиторних занять, у тому числі з суміжних дисциплін; електронний підручник або посібник як основа дистанційного навчання. Подібний комплекс має сформулювати основу для організації самостійної роботи студентів із метою поглиблення базової підготовки фахівців різного рівня та профілю.

На інформаційному рівні медіа-центру цей комплекс трансформується в предметний гіпертекстовий комплекс, який завдяки застосуванню певного програмного інструментарію для його функціонування, не розмежовується на окремі види під час вивчення навчального курсу. Комплекс містить необхідні матеріали для вивчення курсу: програму курсу, методичні рекомендації з його вивчення, підручник, глосарій, практикуми (електронні тренажери), хрестоматії тощо. Навчальний матеріал представлений у вигляді логічного курсу з вивчення дисципліни за кожною темою її змісту.

Структура медіа-центру як частини єдиного освітньо-інформаційного простору навчального закладу не може розглядатися окремо від нього. Вона складається не тільки з функціонування в ньому навчальної книги, а й з інформації про факультет і навчальні дисципліни, технологій контролю знань, оперативної інформації та бібліотечно-інформаційних ресурсів мережі Інтернет.

Таким чином, загальною тенденцією у сфері навчального книговидання є перехід від паперових носіїв інформації до цифрових. Активна діяльність по створенню електронних бібліотек ведеться практично всіма бібліотеками ВНЗ як за кордоном, так і в Україні. В умовах дефіциту навчальної та наукової літератури, її дорожнечі, недоступності для студентів фондів провідних бібліотек країни, електронна бібліотека є засобом розширення доступності інформаційних ресурсів, умовою організації самостійної роботи студентів.

Ключовою перевагою навчальних електронних видань, порівняно з їхніми друкованими аналогами, є можливість реалізації взаємозв'язку різних досліджуваних розділів за допомогою гіперпосилань, що перетворюють звичайний текст у гіпертекст. Наявність розгалуженої структури гіперпосилань надає користувачеві можливість отримати необхідну інформацію у процесі освоєння навчального матеріалу і при цьому швидко повернутися до основного тексту.

Упровадження в навчальний процес електронних видань показало, що порівняно з друкованими, вони дають змогу швидше освоювати та краще

запам'ятовувати матеріал і є ефективним засобом самостійної роботи, оскільки дають змогу збільшити кількість тренувального матеріалу, забезпечити завдання не тільки механізмом їхнього виконання, а й екранами допомоги (підказками, правильними відповідями тощо).

Для того, щоб електронний підручник став популярним, він має бути універсальним, тобто однаково придатним як для самоосвіти, так і для стаціонарного навчання, повним за змістом, високоінформативним, талановито написаним і добре оформленим. Такий підручник повинен стати істотною підмогою і для викладача при організації занять із самопідготовки студентів, і для проведення заліків та іспитів з окремих предметів. Упровадження електронних підручників провідними ВНЗ світу вказує на те, що вони стають необхідним засобом у системі навчання студентів денної, заочної, екстернатної, а особливо дистанційної форм навчання, основним видом навчальної діяльності яких є саме самостійна робота.

Проте активне впровадження електронних видань у навчальний процес не повинне негативно відобразитися на традиційному формуванні фонду бібліотек ВНЗ друкованими виданнями. Незважаючи на існування думки про те, що традиційний друкований фонд можна повністю замінити електронною бібліотекою, досвід розвинутих країн показує, що електронні бібліотеки не замінюють в університетах традиційний книжковий фонд.

Отже, оцінюючи рівень книгозабезпеченості навчальних дисциплін у ВНЗ, слід враховувати як традиційні (друковані), так і електронні навчальні видання. Наявність власної електронної бібліотеки або використання в навчальному процесі електронних ресурсів НБУВ та інших провідних наукових бібліотек світу при високому рівні інформатизації вітчизняних ВНЗ істотно збільшує книгозабезпеченість навчального процесу.

Список використаних джерел

1. *Агеев В. Н.* Электронные издания учебного назначения: концепции, создание, использование : учеб. пособие / В. Н. Агеев ; под ред. Ю. Г. Дрекса. – М. : Моск. гос. ун-т печати, 2003. – 236 с.
2. *Алешкина О. В.* Применение электронных учебников в образовательном процессе / О. В. Алешкина // Молодой ученый. – 2012. – № 11. – С. 389–391.
3. *Башмаков А. И.* Разработка компьютерных учебников и обучающих систем : монография / А. Башмаков, И. Башмаков. – М. : Информационно-издательский дом «Филинь», 2003. – 616 с.
4. *Биков В. Ю.* Моніторинг рівня навчальних досягнень з використанням Інтернет-технологій / В. Ю. Биков, Ю. М. Богачков, Ю. О. Жук ; АПН України, Інститут інформаційних технологій і засобів навчання; [за ред.: В. Ю. Бикова, Ю. О. Жука]. – К. : Педагогічна думка, 2008. – 127 с.: іл.
5. *Вороненко Ю. В.* Електронні навчальні посібники для відображення медичних процедурних знань: принципи, етапи створення, методологія [Електронний ресурс] / Ю. В. Вороненко, О. П. Мінцер, В. В. Краснов. –

Режим доступа: http://motherandchild.org.ua/files/attachments/E-book_manual.pdf. – Назва з екрана.

6. Вуль В. А. Электронные издания // Центр дистанционного образования МГУП [Электронный ресурс] / В. А. Вуль. – Режим доступа: <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook119/01/part-010.htm>. – Загл. с экрана.

7. Гуревич Р. С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях : монографія / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія. – К. : Освіта України, 2006. – 365 с.

8. Зайнутдинова Л. Х. Создание и применение электронных учебников : монография / Л. Х. Зайнутдинова – Астрахань, ООО «ЦНТЭП», 2003. – 364 с.

9. Зайцева Л. В. Разработка и использование электронных учебников / [Электронный ресурс] / Л. В. Зайцева, В. Н. Попко // Educational Technology & Society. – 2006. – № 9(1). – С. 411–421. – Режим доступа: http://www.ebiblioteka.lt/resursai/Uzsienio%20leidiniai/IEEE/Russian/2006/Nr%201/OTO_2006_1_03.pdf – Загл. с экрана.

10. Захарова И. Г. Информационные технологии в образовании : монография / И. Г. Захарова. – М. : Академия, 2003. – 192 с.

11. Зимина О. В. Печатные и электронные учебные издания в современном высшем образовании: теория, методика, практика : монография / О. В. Зимина. – М. : Изд-во МЭИ. – 2003. – 336 с.

12. Иванов В. Л. Структура электронного учебника / В. Л. Иванов // Информатика и образование. – 2001. – № 6. – С. 29–32.

13. Клейман Г. М. Школа будущего: компьютеры в процессе обучения: пер. с англ. / Г. М. Клейман. – М. : Радио и связь, 2004. – 347 с.

14. Красильникова В. А. Информационные и коммуникационные технологии в образовании : учеб. пособие : монография / В. А. Красильникова. – М. : ООО «Дом педагогики», 2006. – 231 с.

15. Пейперт С. Поворот в сознании: Дети, компьютеры и плодотворные идеи : пер. с англ. / С. Пейперт ; под ред. Беляевой А. В., Леонаса В. В. – М. : Педагогика, 1989. – 224 с: ил.

16. Роберт И. В. Современные информационные технологии в образовании : монография / И. В. Роберт. – М. : Школа-Пресс. – 2005. – 367 с.

17. Тыщенко О. Б. Новое средство компьютерного обучения – электронный учебник / О. Б. Тыщенко // Компьютеры в учебном процессе. – 1999. – № 10. – С. 89–92.

18. Фионова Л. Р. Вариант построения электронного пособия по основам документоведения / Л. Р. Фионова, С. Г. Артемова // Делопроизводство. – 2001. – № 2. – С. 63–66.

19. Хантер Б. Мои ученики работают на компьютерах: книга для учителя / Б. Хантер; пер. с англ. – М. : Просвещение, 1989. – 224 с.

20. Христочевский С. А. Проблемы разработки и использования электронных учебников / С. А. Христочевский // Тез. докл. II Всерос. конф., 29 нояб. 2001. – М. : МЭСИ, 2001. – С. 421–425.

21. Христочевский С. А. Электронные мультимедийные учебники и энциклопедии / С. А. Христочевский // Информатика и образование. – 2000. – № 2. – С. 70–77.

22. Христочевский С. А. Электронный учебник – текущее состояние / С. А. Христочевский // Компьютерные инструменты в образовании. – 2001. – № 6. – С. 3–10.

Ирина Беззуб,
мл. науч. сотр. НЮБ НБУВ

ЭЛЕКТРОННЫЕ УЧЕБНЫЕ ИЗДАНИЯ КАК СРЕДСТВО АКТИВИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ

Статья посвящена вопросам информатизации учебного процесса ВУЗа посредством использования электронных учебных изданий, которые рассматриваются современным средством обучения, существенно повышают качество и эффективность обучения, мотивацию студентов и оптимизируют деятельность преподавателя. Акцентируется внимание на теоретических и практических основах использования информационных технологий для организации самостоятельной работы студентов. Освещается деятельность медицентра как части единого образовательно-информационного пространства высшего учебного заведения.

Ключевые слова: информатизация, информационные технологии, электронные учебные издания, электронный учебник, самостоятельная работа студентов, медицентр, гипертекст.

Irina Bezzub,
V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

ELECTRONIC EDUCATIONAL PUBLISHING AS A MEANS OF ACTIVATING STUDENTS INDEPENDENT WORK

This article is dedicated to the question of informatization of study process of high school by means of using electronic tutorials which essentially improve the quality and efficacy of education students' motivation and tutors activities. The attention is concentrated on theoretical and practical basis of using of informational technologies for organization of students' self-work. It is also highlighted the activity of mediacenter as a part of unique education and information space of high school.

Keywords: informatization, electronic publishing, electronic tutorial, organization of independent work of students, high school, mediacentre, hypertext.

До уваги держслужбовця

Л. Кирилко, провід. бібліотекар НБУВ

Інвестиційна діяльність та інвестиційний клімат

*Список літератури з фондів НБУВ та електронних ресурсів
(1991–2014 рр.)*

71. Кузьмін О. Є. Інвестиційна та інноваційна діяльність : монографія / О. Є. Кузьмін, С. В. Князь, Н. В. Тувакова, А. Я. Кузнецова ; Нац. ун-т «Львів. політехніка», Нац. банк України, Львів. банк. ін-т. – Львів, 2003. – 231 с.

ВА646651

72. Кузьмін О. Є. Регулювання інвестиційної діяльності в Україні / О. Є. Кузьмін, С. В. Князь // Фінанси України. – 2002. – № 3. – С. 97–107.

Ж14849

73. Кузьмін О. Є. Нова парадигма оцінки інвестиційної привабливості регіонів: від конкретного до загального / О. Є. Кузьмін, І. М. Комарницький // Регіон. економіка. – 2002. – № 4. – С. 36–43.

Ж15383

74. Кухленко О. В. Інвестиції в Україні: сучасний стан, проблеми, перспективи розвитку / О. В. Кухленко, М. П. Денисенко, С. Ф. Ревуцький. – Київ, : [б.в.], 1998. – 36 с.

Р83823

75. Ландарь І. В. Економічний механізм залучення іноземних інвестицій в Україну : автореф. дис. ... канд. екон. наук / Ландарь Ірина Володимирівна ; Київ. нац. економ. ун-т. – Київ, 1999. – 19 с.

РА306953

76. Ландарь І. В. Особливості залучення іноземних інвестицій в Україну / І. В. Ландарь // Економіка України. – 1998. – № 12. – С. 68–72.

Ж28369

77. Левковська Л. В. Інноваційно-інвестиційна діяльність в Україні / Л. В. Левковська // Економіка пром-сті. – 2003. – № 3. – С. 100–108.

Ж16378

78. Лесечко М. Д. Інвестиційний клімат: теорія і практика / М. Д. Лесечко, А. О. Чемерис, О. М. Чемерис ; Укр. акад. держ. упр. при Президентові України, Львів. філ. – Львів, 2001. – 166 с.

ВА634869

79. Линда А. С. Формування інвестиційного клімату аграрних підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Линда Андрій Степанович ; Міжнар. ун-т бізнесу і права. – Херсон, 2010. – 19 с.

РА375035

80. Лукінов І. Інвестиційна політика в стабільному економічному розвитку / І. Лукінов // Економіка України. – 1999. – № 10. – С. 4–9.

Ж28369

81. Майорова Т. Державна інвестиційна реформа як головний важіль у соціально-економічній стабілізації України / Т. Майорова // Ринок цінних паперів України. – 2011. – № 11/12. – С. 3–8.

Ж15382

82. Максимів Д. Я. Покращення інвестиційної привабливості України / Д. Я. Максимів // Економіст. – 2011. – № 12. – С. 47–50.

Ж15978

83. Малютін О. К. Концепція поліпшення інвестиційного клімату в Україні / О. К. Малютін // Фінанси України. – 2008. – № 11. – С. 65–74.

Ж14849

84. Малько К. С. Основні етапи та стан іноземного інвестування в економіку України / К. С. Малько // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 3. – С. 69–71.

Ж69574

85. Мамонтенко Н. С. Інвестиційна сфера та інвестиційний процес в Україні / Н. С. Мамонтенко, С. О. Стариков // Пр. Одес. політехн. ун-ту. – 2004. – Вип. 1. – С. 250–255.

Ж69726

86. Марцин В. С. Інвестиційна діяльність в Україні в умовах виходу з кризи / В. С. Марцин // Пробл. науки. – 2011. – № 9. – С. 2–8.

Ж15960

87. Матвієнко П. В. Покращення інвестиційного клімату – пріоритетне завдання державного управління / П. В. Матвієнко // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – № 1. – С. 10.

Ж23721

88. Мацибора Т. В. Конкурентоспроможність як фактор інвестиційної привабливості видів економічної діяльності / Т. В. Мацибора // Економіка

України. – 2011. – № 9. – С. 38–42.

Ж28369

89. Мацибора Т. В. Передумови залучення та ефективного використання іноземних інвестицій в АПК України : автореф. дис. ... канд. екон. наук / Мацибора Тетяна Вікторівна ; НАН України, Держ. установа «Ін-т економіки та прогнозування». – Київ, 2005. – 20 с.

РА340829

90. Мацибора Т. В. Передумови залучення та ефективного використання іноземних інвестицій в АПК України : дис. ... канд. екон. наук: 08.07.02 / Мацибора Тетяна Вікторівна ; НАН України, Держ. установа «Ін-т економіки та прогнозування». – Київ, 2005. – 200 арк.

ДС93189

91. Мединська Т. В. Забезпечення сприятливого податкового клімату з метою активізації інвестиційних процесів в Україні / Т. В. Мединська, М. І. Мельник // Економіка. Фінанси. Право. – 2011. – № 5. – С. 23–28.

Ж14708

92. Мельник В. В. Міжнародна інвестиційна діяльність : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. В. Мельник, В. В. Козюк ; Терноп. акад. нар. госп-ва. – Тернопіль : Карт-бланш, 2003. – 249 с.

ВА638328

93. Мельник М. І. Інвестиційний клімат регіону: теоретичні та прикладні засади дослідження : монографія / М. І. Мельник ; Ін-т регіон. дослідж. НАН України. – Львів, 2005. – 304 с.

ВА671443

94. Мороз Ю. В. Інвестиційний клімат в Україні та діяльність міжнародних фінансових організацій із його поліпшення / Ю. В. Мороз // Вісн. Вінниц. політехн. ін-ту. – 2013. – № 3. – С. 28–34.

Ж68690

95. Музиченко А. С. Інвестиційна діяльність в Україні : навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / А. С. Музиченко. – Київ : Кондор, 2005. – 406 с.

ВА658773

96. Нгуєн Вінь Фіонг. Оцінка сучасного стану інвестиційної діяльності України / Нгуєн Вінь Фіонг // Наук. вісн. Черніг. держ. ін-ту економіки і упр. Серія : Економіка. – 2011. – Вип. 3. – С. 98–104.

Ж73620/с.1

97. Нгуєн Вінь Фионг. Удосконалення регулювання інвестиційної діяльності в трансформаційній економіці : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 / Нгуєн Вінь Фионг ; Черніг. держ. ін-т економіки і упр. – Чернігів, 2011. – 19 с.

РА386964

98. Омельченко А. В. Іноземні інвестиції в Україні : довідник з правових питань / А. В. Омельченко. – Київ : Юрінком, 1997. – 426 с.

ВА577418

99. Панчишин Т. В. Інвестиційна діяльність в умовах ринкової трансформації економіки України : автореф. дис. ... канд. екон. наук / Панчишин Тарас Володимирович ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2006. – 20 с.

РА343551

100. Панчишин Т. В. Інвестиційна діяльність в умовах ринкової трансформації економіки України : дис. ... канд. екон. наук: 08.01.01 / Панчишин Тарас Володимирович ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2005. – 214 арк.

ДС93934

101. Пересада А. А. Інвестиційний процес в Україні : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.04.01 / Пересада Анатолій Анатолійович ; Київ. нац. екон. ун-т. – Київ, 1998. – 28 с.

РА302106

102. Пересада А. А. Інвестиційний процес в Україні : дис. ... д-ра екон. наук : 08.04.01 / Пересада Анатолій Анатолійович ; Київ. нац. екон. ун-т. – Київ, 1998. – 365 арк.

ДС72757

103. Пересада А. А. Інвестиційний процес в Україні / А. А. Пересада. – Київ : Лібра, 1998. – 389 с.

ВА583265

104. Петухова О. М. Система фінансового забезпечення інвестиційної діяльності / О. М. Петухова, Г. В. Сілакова // Наук. пр. Нац. ун-ту харч. технологій. – 2005. – № 17. – С. 35–38.

Ж69879

105. Пилипенко Г. М. Інноваційно-інвестиційна діяльність та її регулювання в економіці України : монографія / Г. М. Пилипенко, В. В. Чорнобаєв ; Нац. гірн. ун-т. – Дніпропетровськ, 2010. – 150 с.

ВА734108

106. Поліщук С. П. Тенденції розвитку інвестиційних процесів в сучасних умовах / С. П. Поліщук // Наук. пр. Нац. ун-ту харч. технологій. – 2005. – № 17. – С. 114–115.

Ж69879

107. Попельнюхов Р. В. Інвестиційна привабливість економіки України (інвестиційний клімат) / Р. В. Попельнюхов // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 21. – С. 24–28.

Ж23721

108. Приватизація, інвестиції та фондовий ринок: правові засади та практика : у 4 т. / ред. С. О. Довгий, В. М. Литвин ; Відкрите акціонерне товариство «Укртелеком». – Київ : Укртелеком, 2001. – (Бібліотека ВАТ «Укртелеком»).

Т. 3 : Інвестиційна діяльність в Україні / С. О. Довгий [та ін.] ; ред. С. О. Довгий, О. А. Підпригора. – 2001. – 560 с.

В343783/Т. 3

109. Притула Н. М. Особливості інвестиційної привабливості фермерських господарств України / Н. М. Притула // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2012. – № 2. – С. 211–216.

Ж23244:економіка та підприємництво

110. Пшенична В. П. Особливості формування та розвитку механізму реалізації державної інвестиційної політики в Україні / В. П. Пшенична // Економіка та держава. – 2010. – № 6. – С. 59–61.

Ж24261

(Закінчення в наступному номері).